

ΣΑΡΑΝΤΑΧΡΟΝΑ ΕΟΚΑ

ΣΥΜΠΟΣΙΟ

*Ο ΑΓΩΝΑΣ
ΤΗΣ ΕΟΚΑ
ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ*

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΑΓΩΝΑ ΕΟΚΑ 1955-1959
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΛΕΥΚΩΣΙΑ 1996

**ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ
ΜΝΗΜΗΣ
ΑΓΩΝΑ ΕΟΚΑ 1955-1959**

Ίδρυση του Συμβουλίου

Το Συμβούλιο Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ 1955-1959 ιδρύθηκε στις 26 Μαρτίου 1993 με απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου υπό την προεδρία του κ. Γλαύκου Κληρίδη, ύστερα από πρόταση της Υπουργού Παιδείας και Πολιτισμού κ. Κλαίρης Αγγελίδου.

Σκοποί του Συμβουλίου

1. Η υπό του Κράτους αναγνώριση της προσφοράς των αγωνιστών της ΕΟΚΑ 1955-1959 και η δημιουργία Αρχείου Μελών της.
2. Η συντήρηση των χώρων που σχετίζονται με τη διεξαγωγή του Αγώνα, όπως φυλακές, φυλακισμένα μνήματα, κρατητήρια, πεδία μαχών, τόποι θυσίας, κρησφύγετα και άλλα.
3. Συλλογή και έκθεση κειμηλίων του Αγώνα.
4. Αναβάθμιση του Μουσείου Αγώνα.
5. Συλλογή και έκδοση έντυπου υλικού που σχετίζεται με τον Αγώνα, όπως φυλλάδια, περιοδικά, βιβλία, άλλα δημοσιεύματα, ταινίες, φωτογραφίες κλπ.
6. Δημιουργία και συντήρηση Πινακοθήκης Έργων του Αγώνα της ΕΟΚΑ.
7. Δημιουργία και συντήρηση του Δάσους Ηρώων.
8. Μέριμνα για τα μνημεία ηρώων.
9. Πρόσκληση διαγωνισμών με θέματα προερχόμενα από τον Αγώνα.
10. Συγγραφή ιστορικών και σχολικών βιβλίων για τον Αγώνα.
11. Διοργάνωση εκδηλώσεων για προβολή του Αγώνα.
12. Οτιδήποτε άλλο συναφές με τον Αγώνα του 1955-1959 που θα κριθεί αναγκαίο από το Συμβούλιο.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ

*Ο ΑΓΩΝΑΣ
ΤΗΣ ΕΟΚΑ
ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ*

ΣΑΡΑΝΤΑΧΡΟΝΑ ΕΟΚΑ

ΣΥΜΠΟΣΙΟ

***Ο ΑΓΩΝΑΣ
ΤΗΣ ΕΟΚΑ
ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ***

ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΑΓΩΝΑ ΕΟΚΑ 1955-1959
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΛΕΥΚΩΣΙΑ 1996

Επιμέλεια: Μιχαλάκης Ι. Μαραθεύτης
Ρούλα Ιωαννίδου - Σταύρου

ISBN 9963 - 613 - 02 - 0

Πρώτη δημόσια παρουσίαση: 1995
Πρώτη έκδοση: 1996

© ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΑΓΩΝΑ ΕΟΚΑ 1954-1959

Τα κείμενα του τεύχους δημοσιεύονται με την προσωπική ευθύνη του συγγραφέα τους.

Αφιερωμένο στους
πρωταγωνιστές
του Κυπριακού
Απελευθερωτικού Αγώνα
Αρχιεπίσκοπο Κύπρου
Μακάριο Γ΄
και Στρατηγό
Γεώργιο Γρίβα-Διγενή

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η αναστροφή ενός λαού με την Ιστορία του είναι κάτι πολύ σημαντικό για τη μελλοντική του πορεία. Αυτό επιβάλλεται πιο πολύ να γίνεται σε κρίσιμες περιόδους της Εθνικής του Ιστορίας, γιατί εμπλουτίζεται πιο πολύ ο ψυχικός του κόσμος και δυναμώνει η αποφασιστικότητά του ν' αγωνιστεί για την Ελευθερία της Πατρίδας του.

Η πολυκύμαντη Ιστορία της Κύπρου με το πλούσιο περιεχόμενο των αγώνων του λαού της για ελευθερία προσφέρει πολλά διδάγματα στον μελετητή και δημιουργεί υγιείς αντιλήψεις και ορθό Εθνικό προσανατολισμό. Αυτός είναι ο λόγος, για τον οποίο το **Συμβούλιο Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ 1955-1959**, εκτός από άλλες εκδηλώσεις που πραγματοποίησε για τα σαραντάχρονα του απελευθερωτικού μας Αγώνα, οργάνωσε στις 3 Δεκεμβρίου 1995 το Συμπόσιο «**Ο Αγώνας της ΕΟΚΑ στην Ιστορία**», αφιερωμένο στους πρωταγωνιστές του Αγώνα Αρχιεπίσκοπο Κύπρου Μακάριο Γ' και Στρατηγό Γεώργιο Γρίβα – Διγενή.

Οι εκλεκτοί ομιλητές ανέπτυξαν βασικές πτυχές του θέματος, που δείχνουν καθαρά ότι ο Αγώνας της ΕΟΚΑ αποτελεί κορυφαίο γεγονός της νεότερης Κυπριακής Ιστορίας και φανερώνει την πίστη του λαού στις ηθικές αξίες και τη συνείδηση του χρέους προς την πατρίδα. Η ανιδιοτέλεια, η αυταπάρηση και η αυτοθυσία των αγωνιστών της ΕΟΚΑ, είναι δείγματα άφθαστου ηθικού μεγαλείου στην Παγκόσμια Ιστορία. Οι ηρωικοί θάνατοι στα πεδία των μαχών, τα ολοκαυτώματα στα κρησφύγετα, η μέχρι θανάτου αντοχή στα βασανιστήρια, η θαρραλέα αντιμετώπιση της αγχόνης των Κεντρικών Φυλακών της Λευκωσίας, είναι πράξεις που φρονηματίζουν μικρούς και μεγάλους και παρακινούν στην επιτέλεση και του δικού μας χρέους προς την πατρίδα.

Η επιτυχία του Συμποσίου και η παράκληση πολλών για δημοσίευση των χαιρετισμών και των εισηγήσεων των ομιλητών, μας οδήγησαν στην απόφαση να προβούμε στην έκδοση του παρόντος βιβλίου, ώστε να δοθεί η ευκαιρία σε ευρύτερα στρώματα του λαού να έχουν αναστροφή με την πιο ηρωϊκή εποχή της νεότερης μας ιστορίας.

Θεωρούμε καθήκον μας να ευχαριστήσουμε θερμά όσους απεύθυναν χαιρετισμό στο Συμπόσιο, όσους έκαναν εισηγήσεις, όσους πήραν μέρος στη συζήτηση, καθώς και όσους με οποιοδήποτε τρόπο συνέβαλαν στην επιτυχία του.

Θερμές ευχαριστίες εκφράζουμε και σ' αυτούς που εργάστηκαν για την έκδοση αυτού του βιβλίου.

ΣΥΜΠΟΣΙΟ
Ο ΑΓΩΝΑΣ ΤΗΣ ΕΟΚΑ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΑ ΤΕΛΕΤΗ

1. Προσφώνηση από τον Πρόεδρο του Συμποσίου κ. Ανδρέα Βαρνάβα.
2. Χαιρετισμός από τον Πρόεδρο του Συμβουλίου Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ 1955-1959 κ. Ανδρέα Αγγελόπουλο.
3. Χαιρετισμός από τον Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας κ. Γλαύκο Κληρίδη.
4. Χαιρετισμός και κήρυξη της έναρξης των εργασιών του Συμποσίου από τον Πανιερώτατο Μητροπολίτη Λεμεσού κ.κ. Χρυσάνθο εκ μέρους του Αρχιεπισκόπου Κύπρου κ.κ. Χρυσόστομου.

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

1. Κώστας Παπαδήμας, Πρόεδρος, «*Η αγγλική πολιτική και ο αγώνας της ΕΟΚΑ*».
2. Μιχαλάκης Ι. Μαραθεύτης, πρώην Διευθυντής της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Κύπρου, «*Ο λαός στον αγώνα της ΕΟΚΑ*».
3. Ευστάθιος Χριστοδουλίδης, πρώην Διευθυντής Ανώτερης και Ανώτατης Εκπαίδευσης, «*Η μορφωτική ακτινοβολία του αγώνα της ΕΟΚΑ*».
4. Θεόδωρος Παπαδόπουλλος, πρώην Διευθυντής του Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών, «*Ιστορική τυπολογία του Κυπριακού απελευθερωτικού κινήματος*».

ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΚΛΕΙΣΙΜΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΩΤΗΣ:

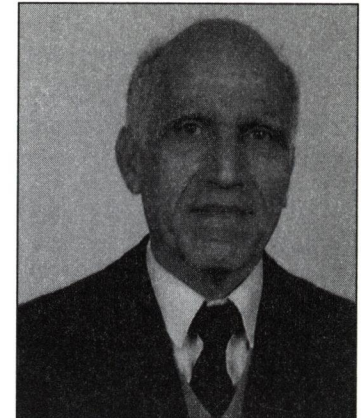
ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΜΝΗΜΗΣ ΑΓΩΝΑ ΕΟΚΑ 1955-1959

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

- Ανδρέας Αγαθοκλέους
- Ανδρέας Βαρνάβας
- Χριστάκης Κυπριανίδης
- Μιχαλάκης Μαραθεύτης
- Ανδρέας Παύλου
- Ευστάθιος Χριστοδουλίδης

ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΑ ΤΕΛΕΤΗ

Προσφώνηση
από τον Πρόεδρο του Συμποσίου
κ. Ανδρέα Βαρνάβα

Ο γνωστός λογοτέχνης Μελής Νικολαΐδης, στη μελέτη του «Η πνευματική και καλλιτεχνική ζωή στην Ελλάδα κατά το 1956», αναφερόμενος στην ιδιαίτερη του πατρίδα γράφει: «Η Κύπρος, που είναι ένα από τα πιο διαλεχτά και γόνιμα κέντρα του Ελληνισμού, δεν παρουσίασε, για τους γνωστούς λόγους, νέα λογοτεχνική παραγωγή. Παρουσίασε όμως και επραγματοποίησε ένα υπέροχο θαύμα πνευματικής δημιουργίας, το ωραιότερο και υψηλότερο έπος, τη λαμπρότερη πνευματική κατάκτηση: τον μεγάλο και ιερών αγώνα της για την Ελευθερία. Στεκόμαστε με συγκίνηση, με θαυμασμό και σέβας μπροστά του» (Περιοδικό «Ακτίνες» 1957σ. 117).

Αυτόν τον αγώνα του Κυπριακού λαού με το άφθαστο ηθικό μεγαλείο θέλει να μας παρουσιάσει σήμερα το Συμπόσιο, που το Συμβούλιο Ιστορικής μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ 1955 – 1959 οργάνωσε με την ευκαιρία των 40 χρόνων από την έναρξή του. Το θέμα του Συμποσίου είναι: «Ο Αγώνας της ΕΟΚΑ στην Ιστορία» και αφιερώνεται στους δυο πρωταγωνιστές του Απελευθερωτικού Αγώνα της ΕΟΚΑ, τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο Γ' και τον Στρατηγό Γρίβα – Διγενή.

Σ' αυτόν τον αγώνα ο λαός μας έδωσε τα πάντα, γιατί πίστευε ολόψυχα στην αξία της ελευθερίας και δεχόταν ανεπιφύλαχτα το πλατωνικό απόφθεγμα «Ου το ζην περί πλείστου ποιητέον, αλλά το ευ ζην». Μ' αυτή την ακλόνητη πίστη ο λαός μας ξεκίνησε έναν άνισο αγώνα εναντίον της Βρετανικής αυτοκρατορίας και δεν υποχώρησε μπροστά στις τεράστιες δυσκολίες και στα τρομακτικά εμπόδια που αντιμετώπισε. Στάθηκε με άκαμπτο ηθικό φρόνημα μέσα στις φυλακές και στα κρατητήρια και αντιμετώπισε με ψυχική γενναιότητα όλα τα καταπιεστικά μέτρα του Άγγλου δυνάστη, τα φρικτά βασανιστήρια και την αγχόνη των κεντρικών φυλακών της Λευκωσίας. Θριάμβεψε η δύναμη του πνεύματος έναντι της ύλης και της ωμής βίας. Για πολλοστή φορά επαλήθευσε η ευαγγελική ρήση «μη φοβηθήτε από των αποκτενόντων το σώμα, την δε ψυχήν μη δυναμένων αποκτείνειν» (Ματθ. ι' 28).

Εκ μέρους της Οργανωτικής Επιτροπής του Συμποσίου ευχαριστώ θερμά τον Πρόεδρο της Κυπριακής Δημοκρατίας κ. Γλαύκο Κληρίδη για τη συμμετοχή του στο Συμπόσιο με το χαιρετισμό που θ' απευθύνει σ' αυτό, τον προκαθήμενο της Κυπριακής

Εκκλησίας Αρχιεπίσκοπο κ.κ. Χρυσόστομο, ο οποίος πρόθυμα αποδέχτηκε να χαιρετίσει και να κηρύξει την έναρξη των εργασιών του Συμποσίου, καθώς και τους κ.κ. Κώστα Παπαδήμα, Μιχαλάκη Μαραθεύτη, Ευστάθιο Χριστοδουλίδη και Θεόδωρο Παπαδόπουλλο, εκλεκτούς επιστήμονες και πνευματικούς ανθρώπους, που με τις εισηγήσεις τους θα φωτίσουν διάφορες πτυχές του Κυπριακού Έπους 1955 - 1959.

Θερμές ευχαριστίες εκφράζω και σ' όλους τους επισήμους της Κυπριακής Δημοκρατίας, της Κυπριακής Εκκλησίας και του Στρατού, που με την τιμητική τους παρουσία λαμπρύνουν το σημερινό Συμπόσιο. Ευχαριστώ επίσης όλους τους συνέδρους και όλους όσοι εργάστηκαν με διάφορους τρόπους για την προετοιμασία του.

Θερά σγχαρητήρια εκφράζω στην Κεντρική Επιτροπή του Συμβουλίου Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ 1955 - 1959, που πήρε την απόφαση για την πραγματοποίηση του Συμποσίου. Είμαι βέβαιος ότι θα ενισχύσει την πίστη και το φρόνημα όλων μας για τη συνέχιση του σημερινού Εθνικού μας Αγώνα, ώστε να ευδοθεί και να επιτύχουμε την απελευθέρωση της ημικατεχόμενης πατρίδος μας από τον βάρβαρο Αττίλα και να ζήσουμε ευτυχισμένοι στη γη που μας ανήκει. Ο Θεός να δώσει να έρθει σύντομα αυτή η μέρα.

Χαιρετισμός
από τον Πρόεδρο του Συμβουλίου
Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ
1955-1959
κ. Ανδρέα Αγγελόπουλο

Ο Κυπριακός Απελευθερωτικός Αγώνας της ΕΟΚΑ 1955 - 59 έχει πάρει τη θέση του στην παγκόσμια ιστορία ως ένας αντιαποικιακός αγώνας, που επεδίωξε, κάτω από αντίξοες συνθήκες, την υλοποίηση των διακηρύξεων για τα ανθρώπινα δικαιώματα και την αυτοδιάθεση του Κυπριακού λαού. Ο αγώνας της ΕΟΚΑ πρόσθεσε μια καινούρια εποποιΐα στους αγώνες του ελληνισμού για την ελευθερία και οδήγησε στη δημιουργία του Κυπριακού Κράτους. Ο αγώνας αυτός έγραψε με αίμα και δάφνη τόσο τον επίλογο της αποικιοκρατικής διακυβέρνησης της Κύπρου όσο και τον πρόλογο της ελεύθερης Κυπριακής Δημοκρατίας. Γι' αυτό και αποτελεί το πιο σημαντικό ορόσημο στη νεότερη ιστορία του κυπριακού λαού. Μερικοί θέλησαν, για δικούς τους προσωπικούς και κομματικούς λόγους, να υποβαθμίσουν τη σημασία του αγώνα αυτού. Λησμονούν όμως πως πάνω σ' αυτόν τον αγώνα θεμελιώθηκε η Κυπριακή Δημοκρατία και η σύγχρονη ζωή της Κύπρου. Υποβαθμίζοντας τον αγώνα της ΕΟΚΑ παραχαράσσουν την ιστορία και υποβαθμίζουν την ίδια την Κυπριακή Δημοκρατία.

Η βούληση του ανθρώπου γράφει την ιστορία. Με τη βούληση του κυπριακού λαού γράφτηκε ο αγώνας της ΕΟΚΑ, μια βούληση που κατηύθυνε το αιώνιο πνεύμα της Ελλάδας. Παρόλο που ξένες επεμβάσεις δεν επέτρεψαν την Ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, που αποτελούσε τον κύριο σκοπό του, τα αποτελέσματα του αγώνα του 1955 δεν είναι ευκαταφρόνητα. Σαράντα χρόνια μετά την έναρξή του, διαπιστώνουμε τα ακόλουθα:

- Η νέα γενιά των Κυπρίων δεν γνωρίζει τι είναι αποικιοκρατία. Οι νέοι μας εκπαιδεύονται ως ελεύθεροι πολίτες και όχι ως υπήκοοι της Αυτής Μεγαλειότητας.
- Η κοινωνική και οικονομική ζωή της Κύπρου σημείωσε αλματώδη πρόοδο, επειδή εξελίσσεται σύμφωνα με τις δυνατότητες του κυπριακού λαού και όχι ανάλογα με τα συμφέροντα του αποικιοκράτη.
- Απαλλαγμένος από την ξένη διακυβέρνηση, ο Κύπριος προχωρεί σταθερά στη δημιουργία υπεύθυνης πολιτικής ζωής και, για πρώτη φορά στους τελευταίους οχτώ αιώνες, αναλαμβάνει ο ίδιος τη διακυβέρνηση του εαυτού του.

Πέρα από τα ιστορικά αυτά γεγονότα, ο αγώνας της ΕΟΚΑ δημιούργησε μια χωρίς

προηγούμενο παράδοση ηρωισμού και αυτοθυσίας, που θα ακτινοβολεί το μεγαλείο της στις γενιές που θα 'ρχονται και θα δείχνει τον δρόμο που κάθε Κύπριος πατριώτης πρέπει να ακολουθεί. Του ηρωικού αυτού αγώνα τέσσερις υπήρξαν οι βασικοί συντελεστές.

● Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ', ο οποίος αμέσως μετά το Δημοψήφισμα του 1950 ανέλαβε την πρωτοβουλία για τη διεξαγωγή του αγώνα και διατηρούσε καθ' όλη την διάρκεια του την πολιτική ηγεσία.

● Ο Στρατηγός Γεώργιος Γρίβας, γνωστός τότε ως Αρχηγός Διγενής, που με απaráμιλλο τρόπο οργάνωσε και προωθούσε ως τις τελευταίες τους λεπτομέρειες τις στρατιωτικές επιχειρήσεις και με τη συμμετοχή του λαού στον αγώνα,

● Οι στρατευμένοι αγωνιστές, που με θάρρος, απόλυτη πειθαρχία, αυταπάρνηση και ηρωισμό εκτελούσαν τις διαταγές του Αρχηγού, προσφέροντας, όταν η ανάγκη το καλούσε, και την ίδια τη ζωή τους, και

● Ολόκληρος ο κυπριακός λαός, πολίτες και αγρότες, άνδρες και γυναίκες, νέοι και ηλικιωμένοι.

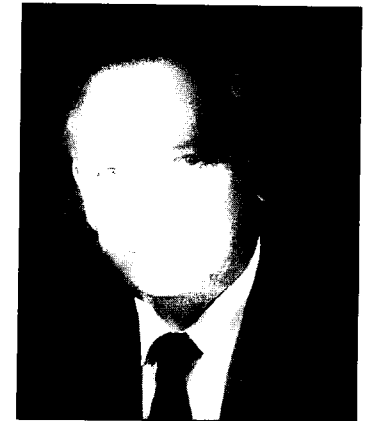
Οι τέσσερις αυτοί συντελεστές ανέπτυξαν μεταξύ τους μια υποδειγματική συνεργασία, η οποία δημιούργησε το ανεπανάληπτο πνεύμα του '55, το πνεύμα της ενότητας, της συνέπειας και της αυτοθυσίας για την πατρίδα.

Η ενότητα δεν μπορεί να υπάρξει αν δεν συνοδεύεται από την ετοιμότητα για αυτοθυσία για την πατρίδα, ακριβώς όπως και η αυτοθυσία, για την πατρίδα δεν μπορεί να φέρει οποιοδήποτε πρακτικό αποτέλεσμα, αν δεν συνοδεύεται από την ενότητα ηγεσίας και λαού.

Αυτό το πνεύμα της ενότητας και της αυτοθυσίας για την πατρίδα επιδιώκει το Συμβούλιο Ιστορικής Μνήμης ΕΟΚΑ 1955 - 1959 να περιφρουρήσει και να διατηρήσει ως πολύτιμη κληρονομιά του κυπριακού λαού, ο οποίος, ενώ έμαθε πώς να αγωνίζεται και να πεθαίνει για τη λευτεριά, δεν έμαθε πώς να ζει με την ελευθερία που απέκτησε. Γι' αυτό και κατρακύλησε από την πνευματική εξαΰλωση στην οποία βρισκόταν το 1955, στην πνευματική κρίση που ακολούθησε. Τα σαράντα χρόνια που πέρασαν από την έναρξη του απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ και τα όσα θλιβερά γεγονότα μεσολάβησαν είναι αρκετά για να επουλώσουν ψυχικά τραύματα, να επαναφέρουν την καθαρότητα της σκέψης και να αποκαταστήσουν τη γνησιότητα των αισθημάτων.

Σάλπισμα ενότητας αποτελεί το σημερινό Συμπόσιο, το οποίο το Συμβούλιο Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ 1955 - 1959 αφιερώνει στους δύο πρωταγωνιστές του έπους του '55, στον πολιτικό ηγέτη Αρχιεπίσκοπο Μακάριο και στον στρατιωτικό ηγέτη Στρατηγό Γεώργιο Γρίβα Διγενή. Ο αγώνας του '55 είναι δημιούργημα της κοινής τους προσφοράς. Πρωτοπόροι και οι δύο, ξύπνησαν τον κυπριακό λαό από τον λήθαργο αιώνων, του καλλιέργησαν την ψυχή και το φρόνημα, του χάλκευσαν τη βούληση και τον οδήγησαν στις κορυφές της δόξας του '55. Σ' αυτές τις κορυφές καλούμαστε και σήμερα να ανεβούμε, ανοίγοντας και πάλι τα φτερά, «τα φτερά, τα πρωτινά μας τα μεγάλα».

Χαιρετισμός του Προέδρου της Δημοκρατίας κ. Γλαύκου Κληροίδη

Είναι αξιέπαινη η πρωτοβουλία του Συμβουλίου Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ '55-'59 να τιμήσει, με την ευκαιρία της συμπλήρωσης σαράντα χρόνων από την έναρξη του επικού εθνικοαπελευθερωτικού μας αγώνα, τους δύο αρχηγούς του αγώνα, τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο και τον Στρατηγό Γεώργιο Γρίβα -Διγενή.

Η αξιολόγηση κάθε προσωπικότητας, σ' όλους τους τομείς της δημόσιας ανθρώπινης δραστηριότητας, σε κάθε ιστορική περίοδο, σε κάθε χώρα, είναι, στο τέλος, έργο του ιστορικού που με αντικειμενικότητα και ύστερα από σωστή έρευνα και ανάλυση κρίνει τον καθένα ανάλογα με τη φιλοσοφία του, τις προθέσεις του, τις προσπάθειές του και το έργο του. Γι' αυτό, ο δικός μου στόχος δεν είναι να σκιαγραφήσω και να αξιολογήσω συνολικά το Μακάριο και το Διγενή. Γιατί αυτό είναι έργο του ιστορικού του μέλλοντος, που είμαι βέβαιος ότι θα το επιτελέσει σωστά όταν πια θα έχει εκλείψει εντελώς ο κίνδυνος να επηρεάσουν την αξιολόγησή του οποιαδήποτε υποκειμενικά στοιχεία.

Όμως, ο ιστορικός, έχει ήδη καταγράψει το έπος της ΕΟΚΑ και έχει αξιολογήσει εκείνη την αγωνιστική προσφορά του Μακαρίου και του Διγενή.

Ο εθνικοαπελευθερωτικός μας αγώνας είναι ένα από τα πιο συγκλονιστικά κεφάλαια της ιστορίας του Κυπριακού Ελληνισμού. Το έγραψε το σύνολο του Κυπριακού Ελληνισμού, επώνυμοι και ανώνυμοι, οι ηγέτες του τόπου αλλά και ο απλός κόσμος με αίμα στα πεδία των μαχών, με τις αγχόνες στις κεντρικές φυλακές, με τα βασανιστήρια σε αστυνομικά κελιά, με φυλακίσεις σε κρατητήρια, με διαδηλώσεις στους δρόμους και τις πλατείες, με την παθητική αντίσταση, με κάθε είδους προσφορά σε διάφορους τομείς. Πηγές έμπνευσης και καθοδήγησης υπήρξαν η τρισχιλιετής ιστορία αυτού του τόπου, το εθνικό όραμα της ένωσης που ήταν ο σκοπός εκείνου του αγώνα, αλλά και η πολιτική και στρατιωτική ηγεσία του Κυπριακού Ελληνισμού εκείνη την εποχή, ο Εθνάρχης Μακάριος και ο Αρχηγός Διγενής.

Η διοργάνωση του σημερινού συμποσίου με θέμα «Ο αγώνας της ΕΟΚΑ στην ιστορία», είναι αφιερωμένο στους πρωτεργάτες του αγώνα, τον Εθνάρχη Μακάριο και

τον Αρχηγό Διγενή. Στα πρόσωπά τους τιμώνται σήμερα όχι μόνο οι ίδιοι αλλά και όλοι οι επώνυμοι και ανώνυμοι αγωνιστές, όλοι όσοι με το δικό τους τρόπο προσέφεραν για την ελευθερία της ιδιαίτερης πατρίδας μας.

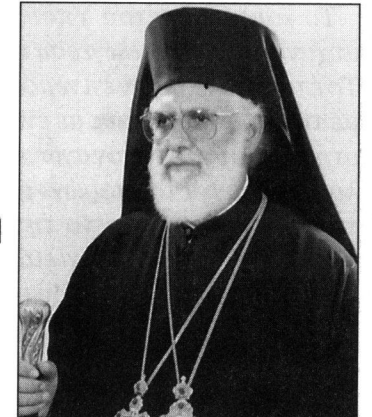
Βέβαια, ο σκοπός εκείνου του αγώνα δεν έγινε πραγματικότητα. Όμως, όπως πολλές φορές έχω τονίσει, για το γεγονός αυτό δεν ευθύνονται οι αγωνιστές, που έπραξαν στο ακέραιο το καθήκον τους προς την πατρίδα.

Στα χρόνια που ακολούθησαν, η εθνική μας υπόθεση πήγε από το κακό στο χειρότερο. Και για την κατάσταση αυτή ευθύνη φέρει και η δική μας πλευρά, εξ αιτίας λαθών και παραλείψεων. Πρέπει να διδαχθούμε από αυτά τα λάθη και τις παραλείψεις μας για ν' αποφεύγουμε επανάληψή τους. Γιατί η πολιτική σωφροσύνη είναι η πρώτη και κύρια αρετή που πρέπει να διακρίνει όλους μας στο σημερινό αγώνα που διεξάγουμε για τη σωτηρία και δικαίωση αυτού του πολύπαθου και μαρτυρικού νησιού. Χωρίς επίδειξη τέτοιας πολιτικής σωφροσύνης ο ιστορικός του μέλλοντος θα μιλήσει για χαμένες θυσίες σε χαμένες πατρίδες.

Η πραγματική απότιση φόρου τιμής σε ήρωες και αγωνιστές του ύψους του Μακαρίου και του Διγενή είναι η εξεύρεση μιας λύσης που θα διασφαλίζει το μέλλον του Κυπριακού Ελληνισμού στη γη των προγόνων του. Αυτό είναι χρέος όλων μας. Και αυτό το χρέος ως Κυβέρνηση αγωνιζόμαστε για να το πράξουμε στο ακέραιο.

Σημ.: Το χαιρετισμό διάβασε ο Υπουργός Συγκοινωνιών και Έργων κ. Αδάμος Αδαμίδης.

Χαιρετισμός και κήρυξη της έναρξης των εργασιών του Συμποσίου από τον Πανιερώτατο Μητροπολίτη Λεμεσού κ.κ. Χρύσανθο εκ μέρους του Αρχιεπισκόπου Κύπρου κ.κ. Χρυσόστομου

Ο Πανιερώτατος Μητροπολίτης Λεμεσού κ.κ. Χρύσανθος αντιπροσώπευσε τον Μακαριώτατο Αρχιεπίσκοπο Κύπρου κ.κ. Χρυσόστομο, ο οποίος δεν μπόρεσε να παρευρεθεί στο Συμπόσιο λόγω συμμετοχής του στο Συνέδριο του απανταχού της γης Ελλήνων, που έγινε στη Θεσσαλονίκη.

Ο Σεβ. Μητροπολίτης Λεμεσού στο χαιρετισμό του, που δεν έγινε από χειρόγραφο, ανέφερε:

Αισθάνομαι το βάρος της ευθύνης, που μου ανέθεσε ο Μακαριώτατος να απευθύνω εκ μέρους του τον χαιρετισμό στο σημερινό Συμπόσιο, που θέμα του είναι «Ο Αγώνας της ΕΟΚΑ στην Ιστορία».

Σας διαβιβάζω τις ευχές και τα συγχαρητήρια του Αρχιεπισκόπου για την οργάνωση του Συμποσίου, που αναφέρεται στον αγώνα για την απελευθέρωση της Κύπρου. Ένα αγώνα που τον έκανε το σύνολο του Ελληνισμού της Κύπρου. Επικεφαλής αυτού του αγώνα ήταν ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Γ' και ο Στρατηγός Γεώργιος Γρίβας Διγενής. Ο Αρχιεπίσκοπος εκπροσωπούσε την Εκκλησία και το πλήρωμα της και ο Διγενής εκπροσωπούσε κάθε Κύπριο που ποθούσε την ελευθερία της Κύπρου.

Την ελευθερία έδωσε ο Θεός στον άνθρωπο, γιατί θέλει να ζούμε ελεύθεροι. Και ο Ελληνισμός της Κύπρου ήθελε αυτή την ελευθερία, γιατί ήξερε ότι για 3.500 χρόνια η Κύπρος ήταν Ελληνική. Ο λαός μας είχε την ίδια γλώσσα και ζούσε με τα ίδια ήθη και έθιμα, όπως ο υπόλοιπος Ελληνισμός. Το μήνυμα της χριστιανικής διδασκαλίας, που έφερε στην Κύπρο, ο Απ. Βαρνάβας ενίσχυσε την πίστη του λαού στην ελευθερία, που την ένιωθε πια σ' όλη τη πληρότητά της. Μ' αυτή την πίστη ο Κυπριακός λαός αγωνίστηκε πολλές φορές εναντίον ξένων κατακτητών, που για δικά τους συμφέροντα κατακτούσαν την Κύπρο. Πολλούς αφέντες άλλαξε ο λαός μας, αλλά δεν άλλαξε καρδιά.

Σ' όλα αυτά τα χρόνια έγιναν πολλές επαναστάσεις στην Κύπρο, για να μπορεί ο λαός να ζει ελεύθερος. Αναφέρω τον Ευαγόρα της Σαλαμίνας, αναφέρω τον Ονήσιο, αναφέρω τον Επίσκοπο Ιωαννίκιο, τους αγωνιστές του 1931. Στον αγώνα του 1955 διερωτάται κανείς ποιος άναψε τη θρυαλίδα για να επαναστατήσει ο λαός.

Το «ουδέποτε» του Υπουργού Χόπκινσον ήταν η θρυαλλίδα, η οποία κίνησε τον μηχανισμό για την εξέγερση της ελληνικής και χριστιανικής ψυχής της Κύπρου το 1955. Το έπος του 1955 δεν έγινε μόνο από τον Μακάριο, δεν έγινε μόνο από τον Διγενή. Έγινε με τη συνεργασία τους με ένα λαό ενωμένο. Οι προσευχές του Μακαρίου και η υλική στήριξη που έδινε στον αγώνα και η στρατιωτική σκέψη και δράση του Διγενή, ένωσαν το λαό, που έδωσε το «παρών» με επικεφαλής τους νέους. Σ' αυτόν τον αγώνα θαυμάζουμε το μοναδικό φαινόμενο της Ιστορίας: ένας Γρηγόρης Αυξεντίου στο Μαχαιρά να μάχεται εναντίον 40 χιλιάδων στρατιωτών, καλά εξοπλισμένων, μιας μεγάλης αυτοκρατορίας. Θαυμάζουμε τους μελλοθάνατους, που πηγαίνοντας προς την αγχόνη έψελναν ύμνους εκκλησιαστικούς, έψελναν τον Εθνικό μας Ύμνο, γιατί ένιωθαν ότι πήγαιναν στην αθανασία κι ότι βρίσκονται μεταξύ Αγγέλων, όπως έγραφε ο Ιάκωβος Πατάσος στη μητέρα του. Η ψυχή της Κύπρου του 1955 γράφτηκε στους τόμους της Ιστορίας.

Χαιρετίζοντας το σημερινό Συμπόσιο νιώθω βαθιά συγκίνηση, γιατί γίνεται η αποκατάσταση της αλήθειας ότι ο αγώνας του 1955 έγινε με τη συνεργασία του Μακαρίου και Διγενή με ένα λαό ενωμένο. Σήμερα, που διατρέχουμε σοβαρούς εθνικούς κινδύνους, χρειαζόμαστε αυτή την ενότητα, για να διαφυλάξουμε την Ορθοδοξία και τον Ελληνισμό μας και ν' αποτρέψουμε υφιστάμενους και μελλοντικούς κινδύνους.

Φεύγοντας από την Κύπρο ο Αρχιεπίσκοπος μου είπε να διαβιβάσω στους οργανωτές του Συμποσίου τα συγχαρητήριά του και να δηλώσω ότι ο αγώνας συνεχίζεται.

Τα όμορφα μέρη της κατεχόμενης κυπριακής γης δεν πρέπει να μας αφήνουν ήσυχους. Ο ναός και ο τάφος του Αποστόλου Βαρνάβα είναι σήμερα στα τουρκοκρατούμενα μέρη. Πολλοί ναοί στο βόρειο τμήμα της Κύπρου είναι ερειπωμένοι ή έγιναν τζαμιά ή παίζουν μέσα σ' αυτούς ποδόσφαιρο τα τουρκόπουλα. Για όλα αυτά δεν πρέπει να ησυχάζουμε.

Ο λόγος του Αρχιεπισκόπου Χρυσόστομου ότι ο αγώνας συνεχίζεται και ο λόγος του Προέδρου της Δημοκρατίας κ. Γλαύκου Κληρίδη ότι «την πατρίδα ουκ ελάττω παραδώσω», οριοθετούν τον αγώνα μας. Μετά τις αλλαγές που παρατηρήθηκαν στην Ευρώπη κατά τα τελευταία χρόνια, πιστεύουμε ότι η ιστορική Ορθόδοξη Ελληνική Κύπρος δεν θα έχει πράσινη γραμμή. Αυτό θέλει ο Θεός και ο λαός της Κύπρου, μια ενωμένη και ελεύθερη Κύπρο.

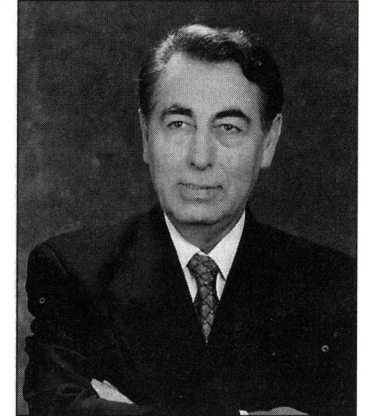
Είμαστε περήφανοι για τον αγώνα του 1955. Απ' αυτόν θα παραδειγματίζονται οι κατοπινές γενεές. Η ψυχή μας ποτέ δεν θα παύσει να στρέφεται προς τον Γολγοθά και τον Παρθενώνα.

Κηρύσσοντας την έναρξη των εργασιών του Συμποσίου εύχομαι να εμποτιστούμε όλοι από τα μηνύματα του 1955 και να πάρουμε ορθές αποφάσεις και για τώρα και για πάντα. Καλή επιτυχία στις εργασίες του Συμποσίου.

ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ

Η Αγγλική Πολιτική και ο Αγώνας της ΕΟΚΑ

του Πρέσβη
Κώστα Παπαδήμα

Το υπό τον τίτλο θέμα: «Η Αγγλική πολιτική και ο αγώνας της ΕΟΚΑ» που μου ανετέθη να πραγματευθώ μέσα στο γενικότερο πλαίσιο του Συμποσίου, που φέρει τον τίτλο «Ο αγώνας της ΕΟΚΑ στην Ιστορία», χωρίς αμφιβολία είναι ευρύτατο και θα μπορούσε αφ' εαυτού να αποτελέσει αντικείμενο ξεχωριστού Συμποσίου ή Σεμιναρίου. Εκ προοιμίου ας μου επιτραπεί να καταγράψω το αποδεκτό δεδομένο της εχθρικής στάσεως όλων των Αγγλικών Κυβνήσεων έναντι κάθε αιτήματος ή προσπάθειας του Κυπριακού λαού να αποκτήσει την ελευθερία του. Και βέβαια ελευθερία για τον Κυπριακό λαό σήμαινε την Εθνική του αποκατάσταση, τουτέστιν την Ένωση της Κύπρου με τη Μητέρα Ελλάδα. Μια τέτοια ενέργεια για την Αγγλική Κυβέρνηση είχε την έννοια απόσπασης της Κύπρου από το Αγγλικό Στέμμα και την προσάρτησή της σε ένα κράτος για το οποίο δεν ήταν απόλυτα βεβαία ότι θα εξυπηρετούσε τα συμφέροντά της, πολύ δε περισσότερο γιατί κυρίως η Αγγλία, αλλά και άλλες ευρωπαϊκές χώρες, δεν επιθυμούσαν, και ούτε και τώρα επιθυμούν, την προέκταση της Ελληνικής επικράτειας στην Ανατολική Μεσόγειο. Έτσι όταν η προσπάθεια και το αίτημα του Κυπριακού λαού μετουσιώνετο από ειρηνική επίκληση σε ηρωική αντίσταση κατά της συνέχισης του αποικιακού ζυγού, όπως η εξέγερση τον Οκτώβρη του 1931 και η οργανωμένη πλέον επανάσταση της ΕΟΚΑ, ο Άγγλος δυνάστης απαντούσε κατά τρόπον αμείλικτο και ανηλεή χρησιμοποιώντας κάθε θεμιτό και αθέμιτο μέσο.

Για να μπορέσουμε να συλλάβουμε την ακριβή διάσταση του αγώνα της ΕΟΚΑ μέσα στην Ιστορία θα πρέπει να ενσκήψουμε στην Ιστορία της Αγγλικής αποικιοκρατίας στην Κύπρο και πλέον συγκεκριμένα στη μελέτη της Αγγλικής πολιτικής σ' ό,τι αφορά την περιοχή της Μέσης Ανατολής. Είναι γεγονός πως η γεωγραφική θέση της Κύπρου και η γεωστρατηγική της αξία υπήρξε διά μέσου της μακραίωνης Ιστορίας της η αιτία των αλληπάλληλων κατακτήσεων και δεινών της. Για τη Μεγάλη Βρετανία η γεωστρατηγική σημασία της Κύπρου άρχισε να διαφαίνεται με την επέκταση της Βρετανικής Αυτοκρατορίας και κυρίως με την κατάκτηση των Ινδιών.

Η διασφάλιση των διαβάσεων διά ξηράς προς τις Ινδίες, προτού ακόμη ανοίξει η διώρυγα του Σουέζ με τη χρησιμοποίηση της Κύπρου σαν ορμητηρίου προστασίας των

Αγγλικών συμφερόντων, υπέπεσε το πρώτον εις την αντίληψη του Μπέντζιαμιν Ντισραέλι, όταν εις το μόνο της ζωής του ταξίδι εις τη Μέση Ανατολή επισκέφθη και την Κύπρο το 1831. Έφηβος ρομαντικός και ποιητής, που επιζητούσε αναγνώριση, κατά τον βιογράφο του Ρόμπερτ Μπλέικ, έγραφε τότε για την Κύπρο στην αδελφή του στο Λονδίνο: «Περάσαμε την ημέρα στη φημισμένη όλων των εποχών γη της Κύπρου... το ρόδινο βασίλειο της Αφροδίτης, το ρομαντικό Ρηγάτο των Σταυροφόρων». Σαράντα επτά έτη αργότερα ο γηραιός πολιτικός Ντισραέλι, που από τη θέση του πρωθυπουργού της Μεγάλης Βρετανίας ανακήρυξε τη Βασίλισσα Βικτώρια αυτοκράτειρα των Ινδιών, επέβαλε στον Σουλτάνο Αμπτούλ Χαμίτ τους όρους του για την υπογραφή της μυστικής Συμφωνίας Συμμαχίας της 4ης Ιουνίου 1878 για την παραχώρηση της Κύπρου στο Αγγλικό Στέμμα.

Οι επιτυχίες των Ρώσων κατά τον Ρωσοτουρκικό Πόλεμο τον προηγούμενο χρόνο με ορατό τον κίνδυνο κατάληψης της Κωνσταντινούπολης, η δημιουργία της μεγάλης Βουλγαρίας που επεκτεινέτο από την Αλβανία μέχρι το Αιγαίο περιλαμβανομένης της Μακεδονίας και η κατάληψη των επαρχιών Καρς, Άρνταχαν και Μπατού, δημιούργησαν κατάσταση πανικού στην Αγγλία για το μέλλον της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της ακάθεκτης προέλασης των Ρώσων προς τη Μεσόγειο. Η υπογραφή της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου μεταξύ Ρωσίας και Τουρκίας την 3η Μαρτίου 1878, που επισημοποίησε τις Ρωσικές κατακτήσεις, οδήγησε στη συμμαχία Αγγλίας – Γερμανίας για ενίσχυση του Μεγάλου Ασθενούς της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της εξυπηρέτησης των δικών τους συμφερόντων. Το Κογκρέσο του Βερολίνου που συνήλθε στο παλάτι του Ράιτςβιλ στις 13 Ιουνίου 1878 σκοπό είχε την αναθεώρηση της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου. Όμως ο Ντισραέλι πηγαίνοντας στο Βερολίνο ήταν ήδη κερδισμένος, γιατί είχε στον χαρτοφύλακά του τη συμφωνία της 4ης Ιουνίου που του παραχωρούσε την Κύπρο με το πρόσχημα της προστασίας των ανατολικών επαρχιών της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Αξίζει χάρη της Ιστορίας να αναφέρω, πως εκείνος που εδέχθη τις αφόρητες πιέσεις του Βρετανού Υπουργού Εξωτερικών Σώλσμπουρι ήταν ο υφυπουργός εξωτερικών της Μεγάλης Πύλης Ιωάννης Καραθεοδωρής Πασάς, που υπόγραψε και τη Συμφωνία. Στις 12 Ιουλίου 1878, ημέρα που επέστρεψε στο Λονδίνο ο Ντισραέλι για να αναφωνήσει ότι πέτυχε συμφωνία για Ειρήνη με τιμή (peace with honour), η Αγγλική σημαία υψώθηκε στη Λευκωσία και οι Αγγλικές στρατιωτικές δυνάμεις, κυρίως ινδικά στρατεύματα, ευρίσκοντο στην Κύπρο. Πρέπει να σημειωθεί πως ένας άλλος λόγος της σπουδής των Άγγλων να καταλάβουν την Κύπρο ήταν ο φόβος κατάληψής της από κάποια άλλη δύναμη, τη Γαλλία, που ήδη ευρίσκετο στον Λίβανο και τη Συρία.

Η περιβόητη Σύμβαση της Αμυντικής Συμμαχίας μεταξύ Μεγάλης Βρετανίας και Τουρκίας αποτελείται μόνο από δύο άρθρα. Στο πρώτο αναφέρεται πως αν η Ρωσία κρατήσει το Βατούμ, Άρνταχαν και Καρς ή ένα εξ αυτών, ή επιχειρήσει να αποσπάσει εδάφη από τις ασιατικές κτήσεις του Σουλτάνου, τότε η Αγγλία αναλαμβάνει να συμπαρασταθεί στον Σουλτάνο για την υπεράσπιση των εδαφών του. Στο δεύτερο άρθρο αναφέρεται πως ο Σουλτάνος εις αντάλλαγμα αναλαμβάνει να προβεί σε

μεταρρυθμίσεις για την προστασία των Χριστιανών υπό την επικράτειά του και να παραχωρήσει την Κύπρο στην Αγγλία για να της δώσει τη δυνατότητα εκτέλεσης των υποχρεώσεών της. Στο παράρτημα της Συμφωνίας αναφέρεται ότι η Αγγλία θα πληρώνει κάθε χρόνο στον Σουλτάνο 22936 πουνγιά, ποσόν που ο Σουλτάνος θα εισέπραττε από φόρους που επέβαλλε στους Κυπρίους. Η Αγγλία εισέπραττε τους φόρους από τους Κυπρίους, αλλά τα χρήματα τα απέστελλε για αποπληρωμή του χρέους του Σουλτάνου προς την Τράπεζα της Αγγλίας.

Η Αγγλική πολιτική έναντι της Κύπρου, σ' ό,τι αφορά τουλάχιστον στο σημείο ότι δεν θα επέτρεπε να περιέλθει η νήσος στα χέρια τρίτων, ουσιαστικά δεν έχει αλλάξει από το 1878 μέχρι σήμερα. Από την προσφώνηση του Αρχιεπισκόπου Σωφρονίου την πρώτη μέρα της άφιξης των Άγγλων στην Κύπρο, που τους καλωσόριζε σαν το μεταβατικό στάδιο προς την Ένωση με τη Μητέρα Ελλάδα, μέχρι τις πρεσβείες που απεστέλλοντο στο Λονδίνο, την επίσκεψη του Τσιέρτσιλ το 1907, τα Οκτωβριανά, το Σύνταγμα του Λόρδου Γουίνστερ το 1948 και το «ουδέποτε» του Χόπκινσον το 1954, ήταν φανερό πως η Αγγλία καμιά πρόθεση δεν είχε να εγκαταλείψει την Κύπρο, αλλά κι ούτε ο κυπριακός λαός εγκατέλειπε το αίτημά του για την Ένωση. Απεναντίας η θέλησή του για Εθνική αποκατάσταση ενδυναμώνετο και η ψυχή του εφλέγετο από το όραμα της Ελευθερίας και της Ενώσεως.

Ας μου επιτραπεί επί του προκειμένου μια μικρή παρέκβαση:

Από την επίσκεψη του τότε υφυπουργού αποικιών Γουίνστον Τσιέρτσιλ παραθέτω το απόσπασμα εκείνο από την απάντησή του στα εκλεγμένα μέλη του Νομοθετικού, που σε πλείστες περιπτώσεις παρουσιάζεται παραποιημένο.

«Νομίζω ότι είναι πολύ φυσικό το γεγονός ο Κυπριακός λαός που είναι Ελληνικής καταγωγής να θεωρεί την ενσωμάτωσή του σ' αυτό που ονομάζουν Μητέρα Πατρίδα σαν ένα ιδανικό που με ειλικρίνεια και αγάπη πρέπει να αντικρίζεται. Τέτοια αισθήματα αποτελούν παράδειγμα αφοσίωσης, που τόσον ευγενώς χαρακτηρίζει το Ελληνικόν Έθνος. Ελπίζω ότι εκείνοι που διακατέχονται με τα πιο πάνω αισθήματα θα σέβονται και τα αισθήματα των άλλων. Η γνώμη που επικρατεί μεταξύ του Μωαμέθανικού πληθυσμού είναι ότι η Βρετανική κατοχή δεν θα πρέπει να οδηγήσει στον διαμελισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Και λέγω ότι η αποστολή της Μεγάλης Βρετανίας στην Ανατολή (LEVANT) δεν θα πρέπει να μειώσει την κυριαρχία του Σουλτάνου. Αυτή είναι μια θέση που η Κυβέρνηση της Αυτού Μεγαλειότητας θεωρεί ότι είναι εξίσου δεσμευτική να αντιμετωπίζει με σεβασμό».

Πηγή είναι η λευκή βίβλος που υπεβλήθη στην Αγγλική Βουλή τον Απρίλιο του 1908 CND PAPER αρ. 3996. Ένα κείμενο που χρήζει ιδιαίτερης προσοχής από τους μελετητές της Αγγλικής κατοχής.

Το δεύτερο σημείο στο οποίο θά 'θελα να αναφερθώ είναι η πολυσυζητημένη προσφορά της Κύπρου προς την Ελλάδα τον Οκτώβριο του 1915 με αντάλλαγμα την εισδοχή της Ελλάδας στον πόλεμο στο πλευρό των Συμμάχων και κυρίως να βοηθήσει η

Ελλάδα τη Σερβία. Η προσφορά υπό μορφή τελεσιγράφου από τον τότε Άγγλο πρέσβη στις Αθήνας Σερ Φράνσις Έλλιοτ προς τον πρωθυπουργό Ζαΐμη δεν έγινε αποδεκτή γιατί, όπως γράφει ο Κοσμετάτος στο βιβλίο του «Τραγωδία της Ελλάδας», υπήρχε κίνδυνος κατάληψης ολόκληρης της χώρας από τους Γερμανούς. Λανθασμένη ίσως εκτίμηση. Οι Άγγλοι μετά από μια εβδομάδα απέσυραν την προσφορά και ποτέ δεν έχει διαπιστωθεί αν πράγματι η Αγγλική Κυβέρνηση θα τιμούσε μέχρι τέλους την προσφορά της. Είναι αξιοσημείωτο πως η Βρετανική Κυβέρνηση στα πρώτα εβδομήντα πέντε χρόνια της κατοχής ουδέποτε χρησιμοποίησε την Κύπρο σαν στρατιωτικό ορμητήριο, ναυτική ή αεροπορική βάση για την προστασία των συμφερόντων της ή και εκείνων του Σουλτάνου, όπως προνοεί η Συμφωνία της 4ης Ιουνίου 1878. Στους δύο παγκοσμίους πολέμους η Αγγλική αποικία Κύπρος σαν βάση μένει αμέτοχη και η Τουρκία πολεμά στον μεν πρώτο εναντίον της Αγγλίας και στον δεύτερο επιδεικνύει θετική ουδετερότητα υπέρ των Γερμανών μέχρι των παραμονών του τέλους του πολέμου, όταν εκ του ασφαλούς μπαίνει παρά το πλευρό των Συμμάχων για να επωφεληθεί των λαφύρων του πολέμου. Οι Κύπριοι όμως παρασυρμένοι και από τα ηχηρά Ελληνικά συνθήματα που χρησιμοποίησε η Αγγλική προπαγάνδα – αιεν αριστεύειν και αμύνεσθαι περί πάτρης – σπεύδουν κατά χιλιάδες να καταταγούν στον Αγγλικό στρατό για να πολεμήσουν τον φασισοναζισμό, ελπίζοντας στις υποσχέσεις και για τη δική τους ελευθερία και Εθνική αποκατάσταση.

Ελληνίδες και Έλληνες,

Αν μακρογόρησα σ' αυτή την ιστορική αναδρομή είναι για να καταδείξω πόσο ο απελευθερωτικός αγώνας της ΕΟΚΑ ήταν επιβεβλημένος και πόσο δόλια και ανθελληνική υπήρξε η Αγγλική πολιτική που οδήγησε σ' αυτόν. Η Αγγλία ουδέποτε είχε υπόψη της να εγκαταλείψει την Κύπρο και πάντοτε ήταν έτοιμη να χρησιμοποίησει τον Τουρκικό παράγοντα εναντίον των Ελληνοκυπρίων. Ας θυμηθούμε ξανά τις προαναφερθείσες δηλώσεις του Τσιέρτσιλ.

Στις αρχές της δεκαετίας του 1950, η Βρετανία αρχίζει να μετατρέπει την Κύπρο σε στρατιωτική βάση και συγκεκριμένα από το 1953 αρχίζει η κατασκευή της αεροπορικής βάσης του Ακρωτηρίου. Πολλές οι συγκυρίες της περιόδου εκείνης. Η Αγγλο-Αιγυπτιακή συμφωνία καταγγέλλεται και η διώρυγα του Σουέξ εθνικοποιείται. Η Ιορδανία αρνείται να προσχωρήσει στο Σύμφωνο της Βαγδάτης και εκδιώκει τον περιβόητο Κλαπ Πασιά. Η Μέση Ανατολή ευρίσκεται σε αναβρασμό και μετατρέπεται σε πυριτιδαποθήκη. Διεξάγεται ο πρώτος Αραβο-Ισραηλιτικός πόλεμος και η Σοβιετική Ένωση καταβάλλει προσπάθειες να αποκτήσει επιρροή στη Μέση Ανατολή και τον Αραβικό κόσμο, κυρίως στην Αίγυπτο, όπου αρχίζει η κατασκευή του μεγάλου φράγματος του Ασσουάν.

Το «ουδέποτε» που ο Ήντεν είπε στον Παπάγο τον Οκτώβρη του 1953 επαναλαμβάνεται στη Βουλή των Κοινοτήτων στις 28 Ιουλίου 1954 από τον Χόπκινσον. Και ο Κυπριακός λαός και η ηγεσία του είναι πεπεισμένοι ότι δεν υπάρχει άλλη διέξοδος από τον ένοπλο αγώνα. Η πρώτη προσφυγή στα Ηνωμένα Έθνη

απορρίπτεται τον Δεκέμβρη του 1954 και ακολουθούν οι μαχητικές διαδηλώσεις στις 18 Δεκεμβρίου στη Λεμεσό κυρίως, όπου υπάρχουν θύματα.

Όλα πια είναι έτοιμα για τον μεγάλο αγώνα. Η απόφαση από τον Εθνάρχη Μακάριο και τον Στρατηγό Γρίβα – Διγενή με τη συγκατάθεση του πρωθυπουργού Στρατάρχη Παπάγου έχει ήδη ληφθεί. Και ο Στρατηγός Γρίβας ευρίσκεται στην Κύπρο για την προετοιμασία του Αγώνα της ΕΟΚΑ.

Όπως γράφει και ο ποιητής αγωνιστής Γιάννης Παπαδόπουλος: «Όταν πια είδαμε κι αποείδαμε με τα τηλεγραφήματα και τις πρεσβείες, κλείσαμε τη μικρή μας ζωή σ' ένα φάκελο μικρό που να χωράει στη φούχτα μιας μαθητριάδας, στον προβολέα ενός ποδηλάτου, στη ράχη ενός βιβλίου και γράψαμε με κόκκινο μελάνι τη διεύθυνση: Αξιότιμον Ελληνικόν Κυπριακόν Λαόν, Οδόν Ελευθερίας ή Θανάτου, χωριά και πόλεις, Κύπρον».

Παρόλο που η σύλληψη του καϊκιού Άγιος Γεώργιος τον Γενάρη του 1955 έδωσε στους Άγγλους το μήνυμα ότι προετοιμάζετο ένοπλος αγώνας, εντούτοις η άρτια οργανωμένη επιχείρηση έναρξης του αγώνα την πρώτη Απριλίου βρήκε την αποικιακή Κυβέρνηση απροετοίμαστη και αδύναμη να συλλάβει το μέγεθος και τη σοβαρότητα της επανάστασης που μόλις άρχιζε. Επί του πολιτικού πεδίου η πρώτη αντίδραση ήταν οι πιέσεις κατά της Ελλάδας, όπου ήδη άρχισε να διαφαίνεται κενό εξουσίας με την ασθένεια του Παπάγου, και στη συνέχεια η εμπλοκή της Τουρκίας. Ακολούθησε ο γνωστός τρόπος που η πονηρή Αλβιών συνέλαβε την ιδέα της Τριμερούς και η άμεση αποδοχή της πρόκλησης Μακμίλλαν από τον υπουργό εξωτερικών Στεφανόπουλο, ο οποίος ήλπιζε εις Αγγλικήν υποστήριξη για τη διαδοχή του Παπάγου. Γράφει ο Ήντεν στα απομνημονεύματά του: «Εκτιμούσα τη συμμαχία μας με την Τουρκία σαν την πρώτη προτεραιότητα της πολιτικής μας σ' αυτή την περιοχή του κόσμου» (Full Circle p. 414). Η επαναφορά της Τουρκίας ως ενδιαφερομένου μέρους για το μέλλον της Κύπρου, αφού ήδη είχε αποποιηθεί κάθε δικαίωμα με τη Συνθήκη της Λωζάνης, είναι η πλέον αισχρά πράξη της Αγγλίας εις βάρος της Κύπρου και του Ελληνισμού γενικότερα. Και αποτέλεσε την απαρχή των μελλοντικών δεινών μας μέχρι σήμερα με τη συνεχιζόμενη βάμβαρη τουρκική κατοχή. Αναμφισβήτητα μέρος της ευθύνης φέρει και η Ελληνική Κυβέρνηση που απεδέχθη την Τριμερή, παρά τις διαμαρτυρίες του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου.

Επί του διεθνούς πεδίου, δηλαδή στα Ηνωμένα Έθνη, η Μεγάλη Βρετανία βρήκε πρόθυμο υποστηρικτή την Αμερική. Εις το διαμορφούμενο κλίμα στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, μέσα στα πλαίσια του ψυχρού πολέμου, ο αρχιτέκτονας της πολιτικής της κυκλοτερούς αμυντικής ζώνης περί τη Σοβιετική Ένωση Τζων Φόστερ Ντάλλες ήταν εύκολο να πεισθεί ότι το συμφέρον της Δύσεως εξυπηρετείτο καλύτερα με τη διατήρηση της Κύπρου υπό Αγγλική Κυριαρχία. Έτσι η δεύτερη προσφυγή στα Ηνωμένα Έθνη απεργήθη χωρίς καν να συζητηθεί στις 23 Σεπτεμβρίου.

Ο Σεπτέμβρης του 1955 υπήρξε καθοριστικός μήνας για το μέλλον της Κύπρου. Η τριμερής του Λονδίνου όχι μόνον απέληξε σε αποτυχία, αλλά κατέληξε και εις την

καταστροφή της οποιασδήποτε καλής σχέσης απέμεινε μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Υποκινημένη η Άγκυρα από την Κυβέρνηση Ήντεν να αποδείξει το έντονο ενδιαφέρον της για την Κύπρο, οργάνωσε και κατεύθυνε τις βάρβαρες επιθέσεις του Τουρκικού όχλου εναντίον των Ελλήνων της Κωνσταντινούπολης και όλων των ιερών και οσίων της Χριστιανικής βασιλίδας των πόλεων.

Δύο μέρες μετά την απόρριψη της προσφυγής στα Ηνωμένα Έθνη, το Λονδίνο ανεκοίνωσε τον διορισμό του Αρχηγού του Αυτοκρατορικού Γενικού Επιτελείου Στρατάρχη Σερ Τζων Χάρντιγκ ως Κυβερνήτου της Κύπρου εις αντικατάσταση του πολιτικού Κυβερνήτη Άρμιτεϊτζ. Φθάνοντας στην Κύπρο ο Χάρντιγκ κατά τρόπον υπερφίλο και πομπώδη ανακοίνωσε ότι θα επιβάλει τον νόμο και την τάξη και ότι σε λίγους μήνες θα συντρίψει την ΕΟΚΑ. Εν τω μεταξύ κατά χιλιάδες κατεύθαναν στην Κύπρο επίλεκτα τμήματα των κομμάντος και άλλων μονάδων του αγγλικού στρατού.

Στρατιωτική και αεροπορική βάση, που όπως προανέφερα κατασκευάστηκαν τρία τέταρτα του αιώνα μετά την άφιξη των Άγγλων στην Κύπρο, δεν χρησιμοποιήθηκαν εναντίον έξωθεν επιβολής, αλλά εναντίον των Ελλήνων κατοίκων της νήσου για να τους συντρίψουν επειδή ζητούσαν την ελευθερία τους.

Ο Στρατάρχης Χάρντιγκ χρησιμοποίησε τα πλέον βάνουσα, βάρβαρα και απάνθρωπα μέσα για να κάμψει το ηθικό των αγωνιστών και του μαχόμενου Κυπριακού λαού. Φρικτά βασανιστήρια, κατ' οίκον περιορισμοί, εκφοβισμοί του άμαχου πληθυσμού, καταστροφή περιουσιών, φυλακίσεις και συλλογικά πρόστιμα. Και τέλος οι αγχόνες και εκτελέσεις αγέρωχων ηρώων μαχητών της Ελευθερίας.

Με τη δύναμη της στρατιωτικής υπεροχής, των δεκάδων χιλιάδων στρατιωτών και την κατάσταση έκτακτης ανάγκης που κήρυξε ο Χάρντιγκ, στην προσπάθειά του να συντρίψει τον ηρωικό αγώνα της ΕΟΚΑ και να κάμψει το ηθικό του αγωνιζόμενου Λαού, πέτυχε το αντίθετο. Τα ηρωικά παλληκάρια της ΕΟΚΑ με τον θρυλικό Διγενή επικεφαλής κατέφεραν όλο και πιο πολλά πλήγματα εναντίον του εχθρού. Και ο Λαός, ο αδάμαστος λαός, με πράξεις αυτοθυσίας και συλλογικού ηρωισμού αντιστέκετο με μπροστάρη τη μαθητιώσα νεολαία. Ούτε και οι προσπάθειες Χάρντιγκ – Λένοξ Μπόιντ στις συνομιλίες πέντε μηνών με τον Εθνάρχη Μακάριο κατέληξαν σε συμφωνία, αλλ' οδήγησαν στη σύλληψη και εξορία του ηγέτη με τον οποίο συνομιλούσαν, μαζί με τους συναγωνιστές της Ένωσης Μητροπολίτη Κυρηναίας Κυπριανό, τον φλογερό στρατολόγο της ΕΟΚΑ Παπασταύρο και τον ακλόνητο και αλύγιστο Πολύκαρπο Ιωαννίδη.

Όλες οι προσπάθειες των Άγγλων για εξεύρεση λύσεως του Κυπριακού προβλήματος εστηρίζοντο σε μια και μόνη βάση. Τη συνέχιση της Αγγλικής κυριαρχίας της Κύπρου. Έχει λεχθεί και συζητηθεί κατά κόρον ότι οι προτάσεις Χάρντιγκ της 14ης Φεβρουαρίου 1956 όπως και το σύνταγμα Ράντκλιφ όπως ανακοινώθηκε στις 19 Δεκεμβρίου του ίδιου χρόνου από τον Λένοξ Μπόιντ αποτελούν χαμένες ευκαιρίες. Είναι πολύ εύκολο εκ των υστέρων να ξαναγράψουμε την ιστορία και να κάνουμε κριτική εκ του ασφαλούς. Ούτε οι προτάσεις Χάρντιγκ ούτε και το Σύνταγμα Ράντκλιφ πρόσφεραν την ποθητή

ελευθερία στον Κυπριακό λαό. Πρόσφεραν απλώς ένα αποικιακό σύνταγμα αυτοκυβέρνησης χωρίς εγγυήσεις για το μέλλον και την εξασφάλιση των πραγματικών δικαιωμάτων των Ελληνοκυπρίων εις την περίπτωση εφαρμογής των δικαιωμάτων της Αυτοδιάθεσης.

Αν υπάρχει ένα σημείο για το οποίο θα συμφωνούσα με τη θεωρία των χαμένων ευκαιριών της περιόδου εκείνης ήταν η έλλειψη διορατικότητας ως προς το πού θα έφθανε η Αγγλική δολιότητα, που κατέληξε στο Σχέδιο Μακμίλλαν, και στον βαθμό που η Αγγλία θα έκαμνε παραχωρήσεις προς την Τουρκία.

Επιβάλλεται επί του προκειμένου να υπενθυμίσω δύο σημαντικά γεγονότα του Φθινοπώρου του 1956. Το φιάσκο της Αγγλογαλλικής επιχείρησης στο Σουέζ για την οποία χρησιμοποιήθηκαν οι Αγγλικές βάσεις στην Κύπρο και το γεγονός ότι για πρώτη φορά το Κυπριακό συζητήθηκε εν εκτάσει στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών με κατάληξη την υιοθέτηση του ψηφίσματος 1013 (XI) στις 26 Φεβρουαρίου 1957. Ένα ψήφισμα που έμμεσα, πλην σαφώς, ανεγνώριζε το δικαίωμα αυτοδιάθεσης στον Κυπριακό λαό.

Δεν είναι σκοπός της εισήγησής μου να καταπιαστώ στις λεπτομέρειες των ηρωικών πράξεων της ΕΟΚΑ. Άλλοι εισηγητές έχουν αναλάβει αυτό το θέμα. Δεν μπορώ όμως παρά να δηλώσω τη δική μου κατάθεση και εκτίμηση ότι ο ηρωικός αγώνας της ΕΟΚΑ υπήρξε πλήρως επιτυχής και σύμφωνα με τη μαρτυρία του ίδιου του Αρχηγού Διγενή και των παλληκαριών του θα μπορούσε να συνεχιστεί μέχρι της πραγματικής νίκης, και όχι της κολοβωμένης ανεξαρτησίας που απεδέχθη η πολιτική ηγεσία και κυρίως η Ελληνική Κυβέρνηση. Αναφέρομαι στην Ελληνική Κυβέρνηση με πρωταγωνιστή τον Υπουργό Εξωτερικών Αβέρωφ, γιατί είναι ακριβώς ο Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών που απεδέχθη πρώτος τη βάση λύσης με αναγνώριση εις την Τουρκία δικαιώματος επεμβάσεως και αναγωγής της Τ/Κυπριακής μειονότητας σε Κοινότητα με ίσα δικαιώματα.

Η απειλή της επιβολής του Σχεδίου Μακμίλλαν σε συνδυασμό με τη χρησιμοποίηση του Τουρκικού όχλου και των επικουρικών εναντίον των Ελλήνων ετρομοκράτησαν δυστυχώς την πολιτική ηγεσία. Ενώ η θυσία του Αυξεντίου, Δράκου, Μάτση και των άλλων ηρώων ατσάλωναν και χαλύβδωναν τη θέληση των αγωνιστών της ΕΟΚΑ, εις τας Αθήνας και τη Νέα Υόρκη εγίνοντο ουσιαστικές υποχωρήσεις στο αίτημα του αγωνιζόμενου Κυπριακού λαού για εθνική αποκατάσταση. Η αποδοχή της ανεξαρτησίας από τον Αρχιεπίσκοπο, όπως οι δηλώσεις του στην Μπάρμπαρα Κάσελ στις 17 Σεπτεμβρίου 1958, ήταν η πρώτη και ουσιαστική υποχώρηση. Χειρότερη ήταν η υποχώρηση Αβέρωφ στη συνάντησή του με τον Ζορλού στα Ηνωμένα Έθνη στις 6 Δεκεμβρίου 1958.

Η πονηρά Αλβιών αφού εξησφάλισε ό,τι ήθελε, τη συνέχιση δηλαδή της κυριαρχίας της επί μέρους του εδάφους της Κύπρου που να περιλαμβάνει τις βάσεις, για τα υπόλοιπα ανέθεσε στην Τουρκία τον ρόλο του άμεσα ενδιαφερόμενου διαπραγματευτού. Από την Τριμερή του Λονδίνου μέχρι το Σχέδιο Μακμίλλαν και τη μεθόδευση στις συζητήσεις

στα Ηνωμένα Έθνη και τις τροποποιήσεις του Ιρανικού σχεδίου ψηφίσματος το Φθινόπωρο του 1958 κατέληξαν στη συμφωνία Αβέρωφ -Ζορλού της 6ης Δεκεμβρίου, τις συνομιλίες στο Παρίσι στις 18 Δεκεμβρίου και τελικά στη Ζυρίχη.

Ο ένδοξος αγώνας της ΕΟΚΑ τερματίστηκε γιατί οι σκοπιμότητες και ο συμβιβασμός της Ζυρίχης το επέβαλαν. Πολλά έχουν γραφεί και πιο πολλά έχουν λεχθεί για την αδήριτη ανάγκη της υπογραφής της Συμφωνίας της Ζυρίχης.

Δεν παίρνει ο χρόνος για να ενδιατρίψω πάνω σ' αυτό το θέμα. Όμως θα πρέπει, τουλάχιστον για ιστορική δικαίωση του αγώνα της ΕΟΚΑ, να λεχθεί με παρηγορία και θάρρος ότι ο Αρχηγός Διγενής και οι αγωνιστές και όλος ο λαός είχαν και τα πραγματικά όπλα αλλά και τα ψυχικά να συνεχίσουν τον αγώνα μέχρι της πραγματικής δικαίωσής του.

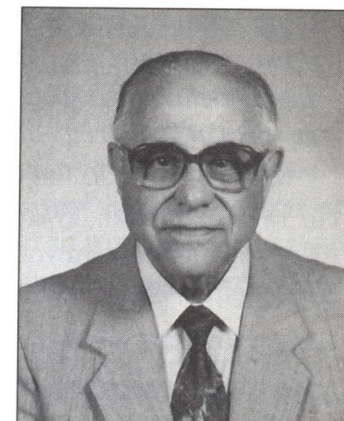
Η Αγγλική πολιτική έναντι του αγώνα της ΕΟΚΑ δεν ήταν τίποτα άλλο παρά η συνισταμένη της Αγγλικής πολιτικής έναντι της Κύπρου που άρχισε το 1878 και συνεχίζεται. Κατά τη διάρκεια του αγώνα η Αγγλική πολιτική απέβαλε το προσώπειο και εφάνη ακριβώς όπως είναι. Αδίστακτη, δόλια και εκδικητική. Και πέτυχε τελικά τον σκοπό της. Να διατηρήσει την κυριαρχία των βάσεων και να κινεί τα νήματα μιας αόρατης επικυριαρχίας σ' όλα όσα αφορούν την Κύπρο και το μέλλον της. Πέτυχε ακόμη να ξεπληρώσει «το χρέος της» προς την Τουρκία, την οποία πλουσιοπάροχα αντάμειψε με το να της παραχωρήσει συμβατικά δικαιώματα επί της Κύπρου. Και σιωπηρά – το λιγότερο που μπορεί να λεχθεί – να επιτρέψει την κατοχή του 37% του εδάφους της. Κι ο προδομένος Κυπριακός λαός που αγωνίστηκε και επότισε τη γη του με το αίμα του; Που υπέστη τα βασανιστήρια των Άγγλων δυναστών του στην Ομορφίτα και τις Πλάτρες και υπάρχει ακόμη η έκθεση της Επιτροπής Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του Συμβουλίου της Ευρώπης; Υποφέρει και αγωνίζεται να εκδιώξει από τα εδάφη του τον βάρβαρο Αττίλα, όταν οι Άγγλοι επικαλούμενοι τη δική τους Συμφωνία χαμογελώντας βομβαρδίζουν το δάσος του Ακάμα.

Συμβουλεύουν μερικοί πως δεν πρέπει να τα βάζουμε με τους Άγγλους γιατί τους χρειαζόμαστε στην πορεία μας προς την Ευρώπη. Ναι, αλλά και εκείνοι μας χρειάζονται πιο πολύ γιατί είναι επί των εδαφών μας που διατηρούν βάσεις, στις οποίες υπάρχουν πληροφορίες ότι αποθηκεύουν και πυρηνικά όπλα. Οι φίλοι Αμερικανοί διά του στόματος του κ. Χόλμπρουκ μας λένε πως η λύση του Κυπριακού εξυπηρετεί τα συμφέροντά τους γιατί θα εξομαλύνει τις διαφορές μεταξύ Ελλάδας και Τουρκίας. Ποιος όμως ευθύνεται για τα γενεσιουργά αίτια των Ελληνοτουρκικών διαφορών; Γιατί οι Αμερικανοί δεν αποδίδουν τις ευθύνες στην Αγγλική πολιτική και διπλωματία;

Ο Αγώνας της ΕΟΚΑ μπορεί να μην έφερε το ποθητό αποτέλεσμα λόγω της αβελτηρίας και ανεπάρκειας της πολιτικής και της δολιότητας των Μεγάλων. Όμως επί του πολεμικού πεδίου πέτυχε πέραν των προσδοκιών μας. Και το σημαντικότερο, δημιούργησε πρότυπα για τις μέλλουσες γενιές. Έδειξε πως ο Κυπριακός Ελληνισμός μπορεί να αγωνίζεται και να κερδίζει και να γεννά ένα Διγενή και ηρωομάρτυρες όπως τους Αυξεντίου, Μάτση, Δράκο, Καραολή και Παλληκαρίδη.

Ο Λαός στον Αγώνα της ΕΟΚΑ

του Μιχαλάκη Ι. Μαραθεύτη

Ο τρίτος βασικός παράγοντας για την επιτυχία του κυπριακού απελευθερωτικού αγώνα, μετά την ηγεσία και τους αγωνιστές, είναι ο κυπριακός λαός¹. Αν η νεολαία της Κύπρου με τις μαχητικές ομάδες κρούσεως της ΕΟΚΑ στις πόλεις και τα χωριά, το ανταρτικό σώμα στα κυπριακά βουνά και τις οργανωμένες ομάδες της ANE, αποτελούσε την αιχμή του δόρατος του κυπριακού απελευθερωτικού αγώνα, ο αφανής λαός αποτελούσε το απαραίτητο στέλεχος του δόρατος, αυτό που στηρίζει και δίδει τη δύναμη στην αιχμή.

«Εις τον απελευθερωτικόν αγώνα του Κυπριακού λαού», γράφει ο Αρχηγός Διγενής², «δεν υπήρξε «πρώτη γραμμή» και «μετόπισθεν», αλλά εν γενικόν πεδίων μάχης όπου όλοι ήσαν μαχηταί. Εις τας πόλεις και εις την ύπαιθρον, στα σπίτια, τους αγρούς, στα βουνά, στα δάση και στα φαράγγια, επέρασε παντού ο οδοστρωτήρ του κατακτητού και το τσεκούρι της καταστροφής».

Ο λαός ήταν ο αφανής στρατός, ο πάντα έτοιμος να καλύψει, να συμπαρασταθεί και να προσφέρει κάθε είδους βοήθεια στα αγωνιζόμενα νιάτα, με κίνδυνο της ζωής και της περιουσίας του. Σ' αυτήν ακριβώς την καθολική συμμετοχή του λαού, με την εξαίρεση ενός πολιτικού κόμματος³, οφείλεται η μεγάλη επιτυχία του κυπριακού απελευθερωτικού αγώνα, που εξέπληξε εχθρούς και φίλους⁴.

Τη μεγάλη σημασία που είχε η συμμετοχή του λαού στον απελευθερωτικό αγώνα της Κύπρου τονίζει ο Αρχηγός Διγενής στα «Απομνημονεύματά» του. Γράφει σχετικά⁵:

«Εν απελευθερωτικόν κίνημα είναι αδύνατον να επιτύχη, οιαδήποτε και αν είναι η στρατιωτική αξία του Αρχηγού του, εάν τούτο δεν είναι καθολικόν, δηλαδή εάν δεν το εγκολπωθεί ο λαός, και εάν η νεολαία δεν συμμετάσχη ενεργώς εις τούτο. Η συμμετοχή του λαού ή τουλάχιστον η υπ' αυτού ευμενής υποδοχή του κινήματος είναι απαραίτητος, διότι:

α) Από απόψεως διεθνούς αντικτύπου, το κίνημα εμφανίζεται ως καθολική θέλησις του λαού και ουχί των ολίγων θερμοαίμων και

β) Εις τον πληθυσμόν θα προσφύγωμεν διά να ανεύρωμεν όλα εκείνα, που θα εξυπηρετήσουν τον ένοπλον αγώνα (απόκρυφιν κινήσεων, καταφύγια, τροφοδοσίαν, πληροφορίας, προπαγάνδαν και παντοειδή συμπαράστασιν κλπ) και εκ του πληθυσμού θα λάβωμεν τα στελέχη και μέλη, που μας χρειάζονται διά την ενεργόν συμμετοχήν των εις πράξεις συντρεχούσας τον αγώνα».

Για τη συστηματική οργάνωση του πληθυσμού ο Διγενής οργάνωσε το 1956 την ΠΕΚΑ⁶, της οποίας οι στόχοι καθορίσθησαν από τον ίδιο με διαταγή του ημερομηνίας 3 Σεπτεμβρίου 1956 ως ακολούθως:

1. Ο συντονισμός του πολιτικού αγώνα με τον στρατιωτικό,
2. Η διατήρηση αρραγούς του εσωτερικού μετώπου,
3. Η εξύψωση του ηθικού του λαού, και
4. Η καταπολέμηση της εχθρικής προπαγάνδας.

Τη μεγάλη σημασία που είχε για την επιτυχία του κυπριακού αγώνα η σθεναρή συμπαράσταση του κυπριακού λαού προς την ΕΟΚΑ αναγνώρισαν και οι δύο τελευταίοι Άγγλοι Κυβερνήτες. Λίγες μέρες μετά την αναχώρηση του σκληροτράχηλου Στρατάρχη Χάρντιγκ, για τον οποίο η Αγγλική εφημερίδα «Σκότσμαν» έγραφε ότι «απέρχεται ως ηττημένος ανήρ», η εφημερίδα «Times of Cyprus» της 4ης Νοεμβρίου 1957 έγραφε ότι «ο Χάρντιγκ ενόμισε, όπως και το Λονδίνο, ότι η ΕΟΚΑ θα μπορούσε να χτυπηθεί με τη βοήθεια του πληθυσμού. Συν τω χρόνω αντελήφθη ότι πολλοί Έλληνες Κύπριοι ευνοούσαν την ΕΟΚΑ, αλλά ήταν αργά να εφαρμόσει μια πιο αποτελεσματική πολιτική»⁷.

Αλλά και ο Κυβερνήτης Φουτ, όταν απεγνωσμένα προσπαθούσε να εφαρμόσει το διαιωνίζον την αποικιοκρατία σχέδιο Μακμίλλαν, διαπίστωσε πως το κυριότερο εμπόδιο για την επιτυχία των αγγλικών σχεδίων ήταν η ΕΟΚΑ. Φρονούσε όμως ότι η κατατρόπωσή της ήταν αδύνατη, ενόσω η ΕΟΚΑ είχε την ευρεία υποστήριξη του κυπριακού λαού⁸.

Προς τον κυπριακό λαό απευθύνονταν σε κρίσιμες στιγμές του αγώνα τόσο ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος όσο και ο Αρχηγός Διγενής, για να του ανακοινώσουν μείζονες αποφάσεις και να ζητήσουν τη συμπαράστασή του. Ο λαός ήταν η ακένωτη πηγή στην οποία κατέφευγαν για να ανανεώνουν τις ηθικές και στρατιωτικές τους δυνάμεις και να συνεχίζουν με νέο σθένος την αγωνιστική τους πορεία προς την ελευθερία.

* * *

Η συμμετοχή του κυπριακού λαού στον αγώνα του '55 μπορεί σαφώς να διακριθεί σε δυο μορφές:

α) **Στην άμεση βοήθεια προς τους αγωνιστές**, που γινόταν βασικά από πρόσωπα στις πόλεις και τα χωριά, τα οποία ήταν μνημένα στον αγώνα, και

β) **Στην έμμεση συμπαράσταση του πληθυσμού**, που εκδηλωνόταν παντοιοτρόπως ως αποτέλεσμα της ψυχικής συμμετοχής του λαού στον αγώνα της ΕΟΚΑ⁹.

ΑΜΕΣΗ ΒΟΗΘΕΙΑ

Η άμεση βοήθεια επεκτεινόταν σε δυο τομείς:

α) **Στην προσφορά από μνημένα πρόσωπα των κατοικιών τους** και άλλων χώρων για τη δημιουργία κρησφυγέτων και καταφυγίων. Μερικά από τα καταφύγια αυτά είχαν μετατραπεί σε εργαστήρια για την κατασκευή χειροβομβίδων, ναρκών και άλλων όπλων.

β) **Στη συνεχή μέριμνα για τους αντάρτες**, τους καταζητούμενους και τους άλλους αγωνιστές που διέμεναν στα κρησφύγετα. Η μέριμνα αυτή επεκτεινόταν από την τροφοδοσία ως την προμήθεια ρουχισμού και την περίθαλψη όσων είχαν ανάγκη ιατρικής βοήθειας¹⁰.

Η ιστορία του Αγώνα έχει να παρουσιάσει περιπτώσεις απαραμίλλου θάρρους και ηρωισμού εκ μέρους απλών ανθρώπων του λαού, οι οποίοι φιλοξενούσαν αγωνιστές, και οι οποίοι ήταν έτοιμοι να θυσιάσουν όχι μόνο την περιουσία τους, αλλά και αυτήν ακόμη τη ζωή τους. Αναφέρω το ακόλουθο περιστατικό, ως μια από τις πολλές περιπτώσεις αυτοθυσίας μνημένων στην ΕΟΚΑ απλών ανθρώπων του λαού. Κατά τις μεγάλες έρευνες στην περιοχή Μαχαιρά, ο Αυξεντίου έφθασε με την ομάδα του στο χωριό Αναλιόντας και κατέφυγε στην οικία του Ηρόδοτου και της Μελανής. Έμειναν στο ανώγι, επειδή στο σπίτι δεν υπήρχε κρησφύγετο. Σε λίγες μέρες οι έρευνες των Άγγλων επεξετάθηκαν και στον Αναλιόντα. Η διαφυγή ήταν αδύνατη και ο Αυξεντίου με τους συντρόφους του ετοιμάστηκαν για μάχη.

– Να πάρεις τα μωρά σου, κυρία Μελανή, και να φύγετε, γιατί αν οι Άγγλοι μάς εντοπίσουν θα δώσουμε μάχη, συμβούλεψε την οικοδέσποινα ο Αυξεντίου.

– Δεν φεύγουμε, Μάστρε, ούτε εμείς ούτε τα μωρά μας και να σας αφήσουμε, ήταν η απάντηση της μητέρας. Αν κινηθούμε θα δώσουμε υποψίες. Εδώ θα μείνουμε και ό,τι θέλει ο Θεός. Εσείς τη δουλειά σας κι εμείς τη δική μας. Δεν είναι η ζωή μας πιο ακριβή από τη δική σας.

Οι έρευνες σταμάτησαν όταν οι Άγγλοι έφθασαν έξω από το σπίτι της Μελανής και όλα τέλειωσαν χωρίς δυσάρεστα γεγονότα¹¹.

ΕΜΜΕΣΗ ΣΥΜΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

Μεγαλύτερη σημασία για τη συμμετοχή του λαού στον Αγώνα της ΕΟΚΑ έχει η έμμεση συμπαράστασή του, που εκδηλωνόταν αυθόρμητα από τον πληθυσμό, τόσο με την κάλυψη των αγωνιστών και την προσφορά προς αυτούς κάθε είδους βοήθειας, όσο και με την ψυχική αντίσταση που ο λαός πρόβαλλε στις καταπιέσεις του Άγγλου δυνάστη,

είτε αναπτύσσοντας τη δική του πρωτοβουλία, είτε συμμορφούμενος προς τις γενικότερες υποδείξεις της Οργάνωσης και τις οδηγίες του Αρχηγού της¹². Η αντίσταση αυτή, που αποτελεί αφευδή μαρτυρία των αισθημάτων του λαού για την αποτίναξη του αγγλικού ζυγού¹³, είχε ευεργετικές επιπτώσεις στην ανύψωση του ηθικού και στην τόνωση του αγωνιστικού φρονήματος.

Η αντίσταση του λαού και η συμπαράστασή του προς τους αγωνιστές εκδηλώθηκε κατά τη διάρκεια του αγώνα της ΕΟΚΑ με ποικίλους τρόπους και πήρε διάφορες μορφές. Αναφέρω τις πιο βασικές.

α) Εχεμύθεια και σιωπή. Εκτός από ελάχιστες θλιβερές περιπτώσεις, που σημειώθηκαν για σκοπούς χρηματισμού από ασυνείδητα πρόσωπα, καθώς και από ορισμένα άλλα μεμονωμένα άτομα που τα κατηύθυε ένας αρρωστημένος πολιτικός φανατισμός εναντίον του αγώνα της ΕΟΚΑ, η μεγάλη πλειοψηφία του κυπριακού λαού γνώριζε, αλλά δεν μιλούσε. Η εχεμύθεια και η σιωπή αποτελούσαν μέσα προστασίας των αγωνιστών και συγχρόνως μέσα αντίστασης εναντίον των Άγγλων. Και αυτά ακόμη τα μικρά παιδιά, καθοδηγημένα από τους γονείς τους, τηρούσαν απόλυτη σιωπή στις ερωτήσεις των Άγγλων και με πατριωτικό πείσμα αρνούσαν να δεχθούν τις καραμέλες και τις σοκολάτες που τους πρόσφεραν. *Η ελευθερία της σιωπής υπήρξε το δικαίωμα που ο δυνάστης δεν μπόρεσε να αφαιρέσει από τον κυπριακό λαό¹⁴.*

Χαρακτηριστική είναι η στάση του πληθυσμού, όταν στις 25 Οκτωβρίου 1958 σημειώθηκε μεγάλη έκρηξη σε υπόνομο του αστυνομικού σταθμού στη Γιαλούσα. Πλείστοι κάτοικοι γνώριζαν για την τοποθέτηση ναρκών ισχυρής ισχύος, που έγινε δυο μέρες προηγουμένως. Κανένας όμως δεν μίλησε. Κι όταν μισή ώρα μετά την έκρηξη επιβλήθηκε κατ' οίκον περιορισμός για όλους τους άνδρες ηλικίας 16 – 60 ετών, η κωμόπολη είχε νεκρωθεί, επειδή οι άντρες είχαν στο μεταξύ φύγει και έμειναν μόνο μερικοί γέροντες. Ο επί κεφαλής Άγγλος αξιωματικός είπε τότε χαρακτηριστικά: «*Εδώ είναι όλοι ΕΟΚΑ και πολύ επικίνδυνοι*». Ο κατ' οίκον περιορισμός συνεχίστηκε για τρεις μέρες χωρίς να αποκαλυφθούν οι δράστες¹⁵.

β) Η καρτερία. Η καρτερία αποτελούσε μια άλλη μορφή αντίστασης εναντίον του Άγγλου κατακτητή. Εκδηλώνονταν ως υπομονή στους βανδαλισμούς και στα ποικίλα καταπιεστικά μέτρα των αγγλικών κατοχικών στρατευμάτων και μετουσιωνόταν σε αρραγή θέληση για αντοχή, όσος χρόνος κι αν χρειαζόταν να περάσει ως την τελική νίκη. Με καρτερία υπέμενε ο λαός τις καθημερινές σχεδόν σωματικές έρευνες στους δρόμους, τις χωρίς ένταλμα έρευνες στα σπίτια, τους συχνούς κατ' οίκον περιορισμούς, τους αποκλεισμούς χωριών, τη συγκέντρωση των κατοίκων σε συρματοπλεγμένους χώρους, τις ανατινάξεις ιδιωτικών κατοικιών και οικημάτων σωματείων, την επιβολή ομαδικών προστίμων. Και σ' όλες αυτές τις περιπτώσεις το ψυχικό σθένος του λαού έμενε ακατάβλητο, η αντίστασή του γιγάντωνε κι άνοιγε τον δρόμο για τη λευτεριά.

«Η αντοχή του λαού τούτου και η απόφασίς του να μην υποκύψει», γράφει ο

Αρχηγός Διγενής¹⁶, «καθώς και η μαχητικότητα του, δεν υπήρξεν έκπληξις μόνον διά τους ξένους, αλλά και δι' αυτόν τον ίδιον τον λαόν, ο οποίος δεν επέστρεψε, ότι ήτο δυνατόν να επιτελέση τοιούτον έργον».

γ) Παθητική αντίσταση. Η παθητική αντίσταση ήταν μια μορφή σθεναρής και γενικής αντίστασης προς τον κατακτητή κι ένας ενεργητικός τρόπος για να εκδηλώσει ο λαός έμπρακτα τη συμπαράστασή του προς τους αγωνιστές. Η παθητική αντίσταση οργανώθηκε από τον ίδιο τον Αρχηγό Διγενή, την έναρξη της οποίας ανήγγειλε με φυλλάδιο που κυκλοφόρησε αρχές Μαρτίου 1958 και με τίτλο «*Εμπρός όλοι στην Νέα Μάχη*», την αγκάλιασε όμως η μεγάλη πλειοψηφία του κυπριακού λαού, επειδή του έδωσε την ευκαιρία να συμμετάσχει πιο δραστικά στον διεξαγόμενο αγώνα. Ήταν μια σταυροφορία του λαού για την κατάκτηση της ελευθερίας του. Παρ' όλον ότι η παθητική αντίσταση άρχισε να εφαρμόζεται από τα τέλη Φεβρουαρίου 1958, οι προετοιμασίες για την εφαρμογή της είχαν αρχίσει από τα τέλη Μαρτίου 1957¹⁷. Σκοπός της, όπως τον καθόρισε ο Αρχηγός Διγενής¹⁸, ήταν να αφυπνίσει το ενδιαφέρον της διεθνούς κοινής γνώμης για τον συνεχιζόμενο αγώνα του Κυπριακού λαού και να καταδείξει την αμετάκλητη απόφασή του να αγωνιστεί με όλα τα μέσα για την απόκτηση της ελευθερίας του. Οι σκοποί αυτοί επιδιώχθησαν τόσο με το οικονομικό μποϊκοτάρισμα των αγγλικών προϊόντων, όσο και με την εξάρθρωση της διοικητικής μηχανής, στο μέτρο του δυνατού.

Η εφαρμογή της παθητικής αντίστασης ανατέθηκε στην ΠΕΚΑ¹⁹ και έγινε κατά στάδια. Τα αποτελέσματά της περί τα μέσα Μαΐου 1958, όταν έγινε ένας πρώτος απολογισμός, υπήρξαν τα ακόλουθα:

α) Παραιτήθηκαν όλοι οι μουχτάρηδες και αζάδες των χωριών.

β) Οι αγροφύλακες δεν ανέλαβαν εργασίες που ενέπιπταν στην αμοδιότητα των μουχτάρηδων.

γ) Άρχισε η σύσταση «Διοικητικών Επιτροπών» για την επίλυση διαφορών αστικού δικαίου καθώς και ιδιωτικών ποινικών υποθέσεων, για να αποφευχθεί η προσφυγή στα αγγλικά δικαστήρια.

δ) Μειώθηκαν κατακόρυφα οι εγγραφές στις κυβερνητικές σχολές.

ε) Μποϊκοταρίστηκαν με επιτυχία διάφορα αγγλικά προϊόντα και σημειώθηκε αποχή 70–75% από το κυβερνητικό λαχείο και τα αγγλικά ποδοσφαιρικά στοιχεία.

στ) Αντικαταστάθηκαν σε μεγάλο βαθμό τα αγγλικά υφάσματα από την κυπριακή αλατζιά, που αποτέλεσε σημαία αντίστασης και έμβλημα αγωνιστικότητας.

ζ) Πολλοί παρασημοφορηθέντες Ελληνοκύπριοι, απόστρατοι του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, επέστρεψαν στις Αγγλικές Αρχές τα παράσημά τους.

Εναντίον της παθητικής αντίστασης δεν έλειψαν εντελώς και εκείνοι που την αποδοκίμασαν, επειδή θίγονταν οικονομικά ή άλλα συμφέροντά τους. Οι εξαιρέσεις

όμως αυτές δεν μείωσαν, ούτε την καθολική συμμετοχή του λαού, ούτε την ευεργετική επίδραση που η παθητική αντίσταση είχε όσον αφορά την τόνωση του ηθικού και την πορεία του αγώνα²⁰.

δ) Η Οργάνωση Ενιαίου Αρραγούς Εθνικού Μετώπου (ΕΑΕΜ). Η οργάνωση του Μετώπου ήταν και πάλι πρωτοβουλία του Αρχηγού Διγενή και αποτελεί παράλληλη αγωνιστική δραστηριότητα με την παθητική αντίσταση. Σκοπός του ΕΑΕΜ ήταν η επίτευξη συνοχής του λαού, ώστε να μην προβαίνει σε μεμονωμένες πράξεις, να μη παρασύρεται από καιροσκόπους και πολιτικολόγους και να εμφανίζεται ο λαός ενωμένος και αποφασισμένος να συνεχίσει τον αγώνα του. Την οργάνωση του ΕΑΕΜ ανέθεσε ο Αρχηγός Διγενής τον Φεβρουάριο 1958 στις ΠΕΚΑ, οι οποίες πήραν εντολή να οργανώσουν «Μέτωπα» κατά χωριά και περιφέρειες με στόχο να καταλήξουν σε επαρχιακές οργανώσεις. Στα «Μέτωπα» καλούνταν να μετάσχουν και οι κομμουνιστές, αν το επιθυμούσαν. Τα ΕΑΕΜ ήταν υπό την καθοδήγηση της ΠΕΚΑ, αλλ' όπως αναφέρει στα «Απομνημονεύματά» του ο Αρχηγός Διγενής, η μετέπειτα ανάπτυξη και λειτουργία τους σημείωσε τόση επιτυχία ώστε επισκίασε και αυτήν την ΠΕΚΑ, πολλές αποστολές της οποίας ανέλαβαν τα ΕΑΕΜ²¹.

ε) Η οργάνωση του πληθυσμού στην ύπαιθρο για αυτοάμυνα. Η οργάνωση αυτή ξεκίνησε ως μια άτυπη και αυθόρμητη εξωτερική των αισθημάτων της Κυπρίας αγρότισσας με σκοπό την παρεμπόδιση των αγγλικών στρατευμάτων να προβαίνουν σε βιαιοπραγίες και συλλήψεις ή να κατεβάζουν Ελληνικές σημαίες και αναρτημένα συνθήματα της ΕΟΚΑ. Η δυναμική αυτή αντίσταση των γυναικών γινόταν μάθημα πατριωτισμού που μιλούσε πηγαία στις καρδιές, εξύψωνε το ηθικό του λαού και καθοδηγούσε μικρούς και μεγάλους στον αγώνα για την ελευθερία. Γι' αυτές τις γυναίκες της Κύπρου ο Αρχηγός Διγενής εκφράστηκε με τα καλύτερα εγκώμια. Γράφει στα «Απομνημονεύματά» του²²:

«Αι Κύπριαι Ελληνίδες κατά την διεξαγωγήν του αγώνος εφανατίσθησαν μέχρι τούτου σημείου, ώστε να οργανούνται και να προβάλλουν αντίστασιν και εις τας ενόπλους δυνάμεις του αντιπάλου. Αι γυναίκες επιτυχάνουν τα πάντα, όταν κανείς κατορθώσει να διεγείρη την φιλοτιμίαν των και αναξωπυρώσει την φλόγα της φιλοπατρίας, η οποία υπάρχει εις τα στήθη των. Η Ελληνίς Κυπρία εφάνη αξία των ωραιότερων Ελληνικών παραδόσεων»²³.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα της μαχητικότητας του πληθυσμού και ιδιαίτερα των γυναικών είναι τα γεγονότα που διαδραματίστηκαν στην Ακανθού στις 19 Φεβρουαρίου 1957, στο χωριό Αυγόρου στις 5 Ιουλίου 1958 (κατά τα οποία δολοφονήθηκαν ο Παναγής Ζαχαρία και η Λουκία Παπαγεωργίου, έγκυος και μητέρα έξι παιδιών, και τραυματίστηκαν 35 άλλες γυναίκες), στα Σπήλια στις 31 Ιουλίου 1958 και στον Αγρό και τα Αγρίδια στις 21 Ιανουαρίου 1959²⁴.

Η οργάνωση του πληθυσμού σε αυτοάμυνα αποτέλεσε, στη συνέχεια, μέρος των

αναθεωρημένων σχεδίων για μακροχρόνιο αγώνα, τα οποία ετοίμασε ο Αρχηγός Διγενής κατά τον Νοέμβριο 1958 προς αντιμετώπιση των Αγγλικών πιέσεων για την εφαρμογή συντάγματος. Γράφει σχετικά στα Απομνημονεύματα²⁵:

«Επίστευα εις την σπουδαιότητα και χρησιμότητα της αυτοαμύνης του πληθυσμού, η οποία ηδύνατο να επιτύχη εξ ίσου σοβαρά αποτελέσματα, όπως και ο ένοπλος αγών. Εξάλλου ο ηθικός αντίκτυπος εις το εξωτερικόν και εις το εσωτερικόν θα ήτο μεγάλος και θα εγίνετο αντιληπτόν από πάντας, ότι η Κύπρος ήτο ένα απέραντον πεδίο μάχης, όπου όλοι οι Έλληνες, γέροι, νέοι, γυναίκες, παιδιά ήταν στρατιώται του αγώνος.

Αι ομάδες αύται αυτοαμύνης συνεκροτήθησαν και απέδωσαν άριστα αποτελέσματα. Ομολογουμένως με κατέπληξεν η αποφασιστικότης και η ορμή των γυναικοπαίδων των ομάδων αυτοαμύνης. Δεν γνωρίζω άλλο παράδειγμα ομαδικού ηρωισμού γυναικών εις την ιστορίαν των λαών, πλην των Σουλιωτισσών».

στ) Οργάνωση Αυτοάμυνας κατά των Τουρκικών βιαιοπραγιών. Η οργάνωση αυτοάμυνας κατά των τουρκικών βιαιοπραγιών αποτελεί προέκταση της γενικότερης αυτοάμυνας του πληθυσμού εναντίον του αντιπάλου. Ήταν μια αναγκαιότητα που δημιουργήθηκε για την προστασία του ελληνικού πληθυσμού των πόλεων και ορισμένων χωριών από τους τουρκικούς βανδαλισμούς, οι οποίοι εντάθηκαν το 1957 και κορυφώθηκαν το 1958, ενώ οι Άγγλοι είτε έμεναν απαθείς θεατές, αφήνοντας τους Τούρκους να οργιάζουν, είτε συνεργάζονταν μαζί τους.

Την οργάνωση της αυτοάμυνας αυτής ανέλαβε, κατόπιν οδηγιών του Αρχηγού Διγενή, η ΠΕΚΑ διά των ΕΑΕΜ²⁶. Στην αυτοάμυνα μπορούσαν να συμμετέχουν όλοι οι Ελληνοκύπριοι, ανεξάρτητα από την πολιτική τους τοποθέτηση, παρ' όλον ότι σε ορισμένα χωριά οι κομμουνιστές δημιούργησαν δικές τους ομάδες²⁷. Οι ομάδες της αυτοάμυνας είχαν καθορισμένους τόπους συγκέντρωσης και αποστολής και υποβοηθούνταν από τις ένοπλες μαχητικές ομάδες της ΕΟΚΑ. Για τον καλύτερο και πιο αποτελεσματικό συντονισμό μεταξύ τους κατευθύνονταν από κοινή διοίκηση. Γράφει σχετικά ο Αρχηγός Διγενής²⁸.

«Ο πληθυσμός ανταπεκρίθη αμέσως εις την έκκλησίν μου δι' αυτοάμυναν... Η ταχύτης, μεθ' ης ενεργήσαμεν και η συστηματική εργασία, έφερε τα αποτελέσματά της, καθ' όσον οι Τούρκοι ουδέποτε πλέον ετόλμησαν να ενεργήσουν ομαδικάς επιθέσεις εναντίον του Ελληνικού πληθυσμού των πόλεων, περιορίσαντες την δράσιν των εις αιφνιδιαστικές αποπειράς δολοφονιών και καταστροφών περιουσιών, ιδία εκείνων αι οποίαι ευρίσκοντο εντός των Τουρκικών τομέων ή εις τα όρια των».

ζ) Η αντιμετώπιση του πόνου και του θανάτου. Άφηκα στο τέλος, για να υπογραμμίσω το ύψος και το μεγαλείο της, την πιο ανθρώπινη πτυχή της συμπαράστασης του

κυπριακού λαού στον αγώνα της ΕΟΚΑ. Είναι η αντιμετώπιση του πόνου και του θανάτου από τους γονείς των αγωνιστών και των ηρωομαρτύρων, οι οποίοι με καρτερία παρακολουθούσαν τη σύλληψη και τα βασανιστήρια των παιδιών τους, την καταδίκη τους σε φυλάκιση, τη χωρίς δίκη κράτησή τους σε στρατόπεδα συγκεντρώσεων, τη μεταφορά τους σε φυλακές της Μεγάλης Βρετανίας, τον ηρωικό θάνατό τους στα πεδία των συγκρούσεων και, το πιο συγκλονιστικό, τη συγκινητική πορεία τους προς την αγχόνη. Αυτή η ηρωογεννήτρα γενιά έγραψε με το σθένος της ψυχής της, υπερνικώντας το φυσικό πατρικό φίλτρο και την έμφυτη μητρική αγάπη, σελίδες απαράμιλλου μεγαλείου που θα αποτελούν μέτρο αγάπης προς την πατρίδα και την ελευθερία.

Αποτελούν ασφαλώς εκδηλώσεις πολύ πέραν της φυσικής ανθρώπινης συμπεριφοράς:

– Να βλέπει ο πατέρας νεκρό τον γιο του στο νεκροτομείο και να μη δακρύζει, για να μη δώσει την ευχαρίστηση στον Άγγλο δυνάστη, που παρακολουθούσε τη σκηνή.

– Να γίνεται η μητέρα μάρτυρας της δολοφονίας του γιου της κι αυτή να τρέχει να καταστρέψει έγγραφα της ΕΟΚΑ, για να μην τα βρει ο εχθρός.

– Να πληροφορείται ο πατέρας πως το παιδί του υπέκυψε στα απάνθρωπα βασανιστήρια των Άγγλων κι αυτός να εκδηλώνει τη χαρά του επειδή ο γιος του δεν πρόδωσε.

– Να μαθαίνει η μητέρα πως ο γιος της σκοτώθηκε από τη βόμβα που δεν έριξε εναντίον της Αγγλικής περιπόλου για να μη σκοτωθούν παιδιά του σχολείου που πλησίασαν, κι αυτή να λέγει: «Ευτυχώς που δεν σκότωσε τα μωρά του σχολείου. Κάλλιον ο ένας παρά οι πολλοί».

Εκατοντάδες είναι τα παραδείγματα πατριωτικού ήθους των γονέων των αγωνιστών²⁹. Ο ένας δεν υστερεί από τον άλλον και όλοι μαζί συνθέτουν ένα από τα ηρωικότερα και πιο συγκινητικά κεφάλαια του κυπριακού απελευθερωτικού αγώνα. Με ευγνωμοσύνη τους ευχαριστούμε.

Δίπλα στους γονείς παραστέκει το ανώνυμο πλήθος, που συμπάσχει, συμπονεί και συμπαρίσταται. Κάθε θυσία αγωνιστή είναι και δικός του πόνος, ο κάθε θάνατος είναι και δικός του καημός. Οι εφημερίδες της εποχής του αγώνα είναι γεμάτες από συγκινητικές εκδηλώσεις του κοινού, με τις οποίες ξεεδήλωνε τον πόνο του και συγχρόνως την αποφασιστικότητά του να συνεχίσει τον αγώνα.

– Νέκρωνε η ζωή στην Κύπρο την επομένη των εκτελέσεων, πένθιμα κτυπούσαν οι καμπάνες για τρισάγια, ενώ μια νεκρική σιγή απλωνόταν απ' άκρου σ' άκρο της κυπριακής γης.

– Γονατιστά τα πλήθη υποδέχονταν και συγχρόνως αποχαιρετούσαν τους ήρωες που μεταφέρονταν στην τελευταία τους κατοικία. Οι εργάτες διέκοπταν τη δουλειά τους για

να καταθέσουν στο νεκροφόρο όχημα τα άνθη της ευγνωμοσύνης τους.

– Σε παλλαϊκά συλλαλητήρια με εκατοντάδες ελληνικών σημαίων μεταβάλλονταν οι κηδείες των ηρώων. Και όταν η αποικιοκρατική Κυβέρνηση, για να παρεμποδίσει τις εκδηλώσεις αυτές, επέβαλλε, οσάκις θα γινόταν η ταφή κάποιου ηρωομάρτυρα, κατ' οίκον περιορισμό, εκατοντάδες παραβίαζαν το κέρφιο για να αποδώσουν στον ήρωα τον ύστατο χαιρετισμό.

– Χιλιάδες λαού κατέκλυζαν τους ιερούς ναούς για την τέλεση εθνικών μνημοσύνων για τους ηρωομάρτυρες.

– Πλήθος από στεφάνια και λουλούδια σκορπούνταν στα κενοτάφια και στους τάφους των ηρώων, όχι μόνο για να αποδώσουν την τιμή και την αγάπη του κυπριακού λαού, αλλά και για να διαλαλήσουν τη θέλησή του να συνεχίσει απτόητος τον αγώνα.

* * *

Με αυτές και πλήθος άλλων εκδηλώσεων και πράξεων ενεργητικής συμμετοχής συμπαραστάθηκε ο κυπριακός λαός στον αγώνα της ΕΟΚΑ, συμβάλλοντας στη δημιουργία της εποποιΐας του 1955.

«Μία των μεγαλύτερων επιτυχιών», σημειώνει ο Αρχηγός Διγενής³⁰, «η οποία εβάρυνε τελικώς υπέρ του αγώνος μας, ήτο ως ήδη ελέχθη, ότι εκερδίσσαμεν την «μάχην του πληθυσμού». Ολόκληρος ο Ελληνικός Κυπριακός λαός, άνδρες, γυναίκες, παιδιά, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων προδοτών, συμμετέσχε εις τον αγώνα. Ο Ελληνικός Κυπριακός λαός αφυπνίσθη, επειθάρχησε, ηγωνίσθη, άνευ διακρίσεως φύλου και ηλικίας».

Και συνεχίζει στα απομνημονεύματά του³¹:

«Σπανίως παρατηρήθη εις την ιστορίαν, ένας τόσο μικρός λαός να επιτελέση έργον τόσο μέγαλον και με ηθικόν συνεχώς γιγαντούμενον, εφ' όσον ηυξάνετο η πίεσις του αντιπάλου και ο χρόνος της δοκιμασίας του.

... Έτρεφον δι' αυτόν απέραντον θαυμασμόν και άπειρον λατρείαν».

Αυτού του λαού την αντοχή, την αγωνιστικότητα και την ετοιμότητα για θυσία εκτιμώντας και η Ακαδημία Αθηνών του απένειμε στις 20 Μαρτίου 1957, λίγες μέρες μετά το ολοκαύτωμα του Γρηγόρη Αυξεντίου και ενώ ο κυπριακός απελευθερωτικός αγώνας βρισκόταν ακόμη στο μέσο της πορείας του, το χρυσό παράσημο της Ακαδημίας, το οποίο και συνόδευσε με σχετικό ψήφισμα³², το οποίο σε ελεύθερη μετάφραση έχει ως ακολούθως:

«Η Ακαδημία Αθηνών αποφάσισε στις 20 Μαρτίου του 1957, ημέρα Πέμπτη, να τιμήσει με το χρυσό της παράσημο τον αθλοφόρο λαό της Ελληνικής Κύπρου, ο οποίος επέδειξε μέγα σθένος και πολλά υποφέρει, ο οποίος σηκώνει το βάρος ενός

θανατηφόρου, ξακουστού αγώνα για την ελευθερία και ο οποίος με σκληρούς, αλλά ένδοξους άθλους αναδείχθηκε άξιος της Ελλάδος, και να του ευχηθεί γρήγορη και γλυκιά αμοιβή των μόχθων και των κινδύνων, κερδίζοντας λαμπρή νίκη και δόξα».

Ο Πρόεδρος

Παναγιώτης Πουλίτσας,

Ο Γεν. Γραμματέας

Α. Κ. Ορλάνδος

Πολλά πρόσωπα του αθλοφόρου αυτού κυπριακού λαού, λόγω των ιδιαίτερων συνθηκών που έδρασαν, πέρασαν στην επωνυμία. Άλλα, κι αυτά είναι τα περισσότερα, παρέμειναν ανώνυμα και άγνωστα. Από κανένα δεν ζήτησαν βοήθεια, δεν επιδίωξαν να εκμεταλλευθούν τη μικρή ή μεγάλη προσφορά τους στον αγώνα και με αξιοπρέπεια συνέχισαν και συνεχίζουν να αγωνίζονται για τον επιούσιο της οικογένειάς τους. Όλοι αυτοί, επώνυμοι και ανώνυμοι, αποτελούσαν τη ζωντανή ψυχή της Κύπρου, που με τα άλκιμα νιάτα της αγωνιζόταν για τη λευτεριά της. Σ' όλους αυτούς δίκαια και επάξια ανήκει η τιμή, ο έπαινος και η δόξα.

Υποσημειώσεις:

1. Ο όρος «λαός» έχει βασικά νομική και πολιτική σημασία. Με τον όρο «λαός» νοούνται όλοι οι κάτοικοι που έχουν την ιθαγένεια μιας χώρας. Οι κάτοικοι όμως αυτοί μπορεί να ανήκουν σε διαφορετικές εθνικές ομάδες, όπως συμβαίνει και στην Κύπρο. Γι' αυτό και ο όρος «λαός» πρέπει να διακριθεί από τον όρο «έθνος». Πρέπει επίσης να διακριθεί και από τον όρο «κοινωνία», η οποία περιλαμβάνει όλους τους κατοίκους που ζουν σ' ένα συγκεκριμένο χώρο, ανεξάρτητα από την καταγωγή και την ιθαγένειά τους.

Συχνά ο όρος «λαός» χρησιμοποιείται λανθασμένα, όσον αφορά τη νομική και την πολιτική του σημασία. Χρησιμοποιείται για να δηλώσει, είτε το ανώνυμο πλήθος, σε συσχετισμό προς τις επίσημες αρχές μιας χώρας, είτε τις κατώτερες κοινωνικές τάξεις, σε συσχετισμό προς τα άλλα μέλη της κοινωνίας.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, στον όρο «Κυπριακός λαός» περιλαμβάνονται εκτός από τους Ελληνοκυπρίους και οι Τουρκοκύπριοι, οι Μαρωνίτες, οι Αρμένιοι και όλοι όσοι έχουν την κυπριακή ιθαγένεια.

Με τον όρο «λαός» στο κείμενο αυτό εννοούμε μόνο τους Ελληνοκυπρίους που αποτελούσαν το 1955 το 80% περίπου του συνόλου του πληθυσμού και ήταν Βρεττανοί υπήκοοι, επειδή η Κύπρος ήταν αποικία του Αγγλικού Στέμματος.

Παρ' όλον ότι διοικητικά οι Ελληνοκύπριοι εξαρτιόνταν από την Αγγλική αποικιοκρατική κυβέρνηση, αποτελούσαν, εντούτοις, μιαν οργανωμένη εθνική και ιστορική κοινότητα με επί κεφαλής

την Εθναρχούσα Εκκλησία. Ως κοινότητα οι Ελληνοκύπριοι είχαν τις δικές τους θρησκευτικές παραδόσεις, τους δικούς τους θεσμούς και τους δικούς τους εθνικούς προσανατολισμούς, οι οποίοι τους διαχώριζαν από τους άλλους κατοίκους της νήσου και τους έφεραν αντιμετώπους προς τα συμφέροντα της αγγλικής αποικιοκρατικής Κυβέρνησης.

2. Γεωργίου Γρίβα – Διγενή: «Χρονικόν Αγώνος ΕΟΚΑ 1955 – 1959», Λευκωσία 1972, σ. 26.

3. Από την έναρξη του κυπριακού απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ, η ηγεσία του κομμουνιστικού κόμματος της Κύπρου «ΑΚΕΛ» τάχθηκε εναντίον του αγώνα και των αγωνιστών, παρ' όλον ότι αρκετά μέλη του ΑΚΕΛ βοήθησαν, με δική τους πρωτοβουλία, στον αγώνα. Σε τηλεοπτική συζήτηση που είχε ο αγωνιστής Γιαννάκης Μάτσης στον τηλεοπτικό σταθμό ANT1 τον Μάρτιο του 1955, ανέφερε ότι υπήρχαν κρησφύγετα σε σπίτια αριστερών, τα οποία και εθεωρούντο ασφαλέστερα, και ότι ο ίδιος φιλοξενήθηκε σε σπίτι αριστερού.

Για τη στάση του ΑΚΕΛ εναντίον του αγώνα της ΕΟΚΑ βλέπε:

– ΕΟΚΑ: «Η κομμουνιστική ηγεσία έναντι του κυπριακού αγώνος». 1958

– Δημοκρίτου: «Η Ακελική ηγεσία και ο ένοπλος αγώνας. Μαρξιστική κριτική». Δεύτερη έκδοση (Με απάντηση στην Κ.Ε. του ΑΚΕΛ). Κύπρος 1982.

4. Πολλοί διερωτήθηκαν εκ των υστέρων αν ο αγώνας της ΕΟΚΑ ήταν απαραίτητος. Εμβριθής μελέτη των ιστορικών γεγονότων της εποχής οδηγεί στο συμπέρασμα, ότι ο αγώνας ήταν το αναγκαίο αποτέλεσμα της αναχρονιστικής, αποικιοκρατικής και αρνητικής πολιτικής της Μεγάλης Βρετανίας. Ο αγώνας αποτελούσε επιβεβαίωση της εθνικής υπόστασης του κυπριακού λαού. Όπως μια προσωπικότητα που είναι ανίσχυρη να βεβαιώσει την ύπαρξή της είναι άρρωστη, το ίδιο ισχύει και για τους λαούς. Ένας λαός που δεν μπορεί να βεβαιώσει την ιστορική και εθνική του ύπαρξη, είναι ένας λαός που βρίσκεται σε διάλυση και αποσύνθεση. Ο αγώνας της ΕΟΚΑ, που διεξήχθη υπό πολύ αντίξοες συνθήκες και πήρε τη μορφή που τελικά έλαβε εξαιτίας της Αγγλικής αντίδρασης, αποτελεί την ιστορική βεβαίωση για την ικμάδα του κυπριακού ελληνισμού. Αν ο αγώνας δεν έπρεπε να είναι ένοπλος, θα το κρίνει η ιστορία. Οποιαδήποτε όμως άλλη μορφή αγώνα, πιστεύω ότι δεν θα μπορούσε να φέρει τα αποτελέσματα που έφερε η ανεπανάληπτη εποποιϊα του 1955.

5. Στρατηγού Γεωργίου Γρίβα – Διγενή: «Απομνημονεύματα Αγώνος ΕΟΚΑ 1955 – 1959». Αθήναι 1961, σ. 37–38.

6. «Χρονικόν», ένθ. ανωτ. σ. 25.

7. «Απομνημονεύματα» ένθ. ανωτ. σ. 203.

8. Ένθ. ανωτ. σ. 292.

9. Το θέμα «Ο λαός στον Αγώνα της ΕΟΚΑ» έχει περιληφθεί στο γενικό θέμα του Συμποσίου: «Ο Αγώνας της ΕΟΚΑ στην Ιστορία», για να δώσει τον βαθύτερο και πραγματικό χαρακτήρα του κυπριακού απελευθερωτικού αγώνα της ΕΟΚΑ 1955 – 1959. Ο αγώνας της ΕΟΚΑ δεν ήταν μια κοινωνική επανάσταση ή μια αυθόρμητη εξέγερση του όχλου, αλλά ένα καλώς σχεδιασμένο κίνημα του λαού για την ελευθερία και τα ανθρώπινα δικαιώματα. Ο λαός ενεργεί ως μια οργανωμένη ομάδα με δική της βούληση, η οποία απορρέει από την εθνική συνείδηση του λαού και ενδυναμώνεται από τις εθνικές του παραδόσεις. Εθνική συνείδηση και κοινές εθνικές παραδόσεις προσδίδουν στον λαό μια εσωτερική οργάνωση, που εκδηλώνεται ως συνέπεια και συνέχεια στον τρόπο της ζωής του καθώς και

στην επιδίωξη των εθνικών του ιδανικών. Ο όχλος κατευθύνεται ως κοπάδι, επειδή στερείται των στοιχείων της εσωτερικής οργάνωσης. Ως κίνημα ελευθερίας και αποκατάστασης των Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων έχει πάρει ο Αγώνας της ΕΟΚΑ τη θέση του στην ιστορία, ανοίγοντας τον δρόμο και σε πολλούς άλλους λαούς να αγωνιστούν για την ελευθερία τους και για την εφαρμογή της Παγκόσμιας Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου.

10. Γράφει σχετικά ο Στρατηγός Γρίβας – Διγενής στο «Χρονικόν» του σ. 25:

«Ευρισκόμενος εν Κύπρω και προπαρασκευάζων εν τω κρυπτώ τον αγώνα έδωσα από του Φεβρουαρίου 1955 οδηγίας και εμερίμνησα διά την οργάνωσιν του πληθυσμού. Αρχική επιδίωξις ήτο η δημιουργία μυστικών πυρήνων εις εκάστην πόλιν ή χωρίον διά την εξυπηρέτησιν των πρώτων αναγκών του αγώνος, δι' ο και η μύησις περιορίσθη μεταξύ μικρού αριθμού επιλέκτων ατόμων».

11. Μαρτυρίες Μελανής Ηροδότου Χαραλάμπους και Ηροδότου Χαραλάμπους στο βιβλίο της Παναγιώτας Ψυλλίτα Ιωάννου: «Λειτουργία Ελευθερίας», Λευκωσία 1989, σ. 38–40.

12. Απεριόριστη ήταν η εμπιστοσύνη του κυπριακού λαού στον Αρχηγό Διγενή, που αποτελούσε την ενσάρκωση της θέλησής του, ακριβώς όπως συνέβαινε και με τον Διγενή των ακριτικών τραγουδιών, που ενσάρκωνε τη θέληση του Μεσαιωνικού και υπόδουλου Ελληνισμού. Γράφει ο Στρατηγός Γρίβας στα Απομνημονεύματα του σ. 317:

«Ο λαός ενεκολπώθη το επαναστατικό κίνημα, παρά τους κινδύνους, διότι τούτο απέβλεπε εις ένα και μόνον σκοπόν την **Ελευθερίαν**. Αλλ' ούτω και μόνον ημπορούν να επιτύχουν επαναστατικά κινήματα διά της ολοθέρου υποστηρίξεως του επαναστατημένου λαού».

Ο Αρχηγός Διγενής, ως εκφραστής της εθνικής συνείδησης, συγκίνησε ολόκληρο τον λαό και τον έφερε στο επίπεδο της αυτοθυσίας. Αλλά και η εμπιστοσύνη που του έδειχνε ο λαός ενδυνάμωνε τον Αρχηγό στον αγώνα του και τον βοηθούσε στη λήψη τολμηρών αποφάσεων. Τις μεγάλες αποφάσεις τις έπαιρνε ο ηγέτης. Την υλοποίησή τους την ανελάμβαναν οι αγωνιστές και ο λαός.

13. Την αντίσταση του λαού οι Άγγλοι την χαρακτήρισαν ως διατάραξη «του νόμου και της τάξεως» και την αντίληψη αυτή επιδίωξαν να διαδώσουν στο εσωτερικό και το εξωτερικό με την ασύστολη προπαγάνδα τους, ενώ προσπάθησαν συγχρόνως να την επιβάλουν στην Κύπρο με απάνθρωπα καταπιεστικά μέσα. Όταν όμως η «Εξουσία» παρανομεί, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και τα ανθρώπινα δικαιώματα, η οποιαδήποτε αντίσταση του λαού εναντίον της παράνομης εξουσίας και τη μεταβολή του νόμου είναι αγώνας για την αποκατάσταση του δικαίου. Το δίκαιο και όχι ο νόμος, και μάλιστα ο νόμος μιας αποικιοκρατικής Δύναμης, είναι το λίκνο της ελευθερίας. «Νόμιμο», όπως έγραψε ο Πλάτων, «είναι εκείνο που ελεύθεροι άνθρωποι ελεύθερως αποφασίζουν». Γι' αυτό και ο αγώνας της ΕΟΚΑ ήταν αγώνας όχι μόνο για την αποκατάσταση της ελευθερίας, αλλά και της πανανθρώπινης δικαιοσύνης.

14. Η συγκάλυψη με τη σιωπή των αγωνιστών πρέπει να ερμηνευθεί ως δυναμική συμμετοχή του λαού στον αγώνα της ελευθερίας και ως πράξη αλληλεγγύης προς τους αγωνιστές. Η κάλυψη ενός ποινικού εγκλήματος, αν γίνεται σκόπιμα, είναι πράξη λανθασμένη που εγγίζει τα όρια της εγκληματικότητας. Η κάλυψη όμως μιας πράξης που αποβλέπει στην αποκατάσταση της ορθής νομιμότητας, μιας πράξης που και ο ίδιος που την καλύπτει θα την έκαμνε αν μπορούσε, είναι πράξη που φθάνει τα όρια του ηρωισμού.

15. «Απομνημονεύματα» ένθ. ανωτ. σ. 316–17.

16. Ένθ. ανωτ. σ. 319.

17. Στις 2 Απριλίου 1957, ημέρα της σύλληψής μου από τους Άγγλους, πήρα, ως Υπεύθυνος της ΠΕΚΑ για τα περαιτέρω, εκτεταμένη επιστολή από τον Αρχηγό Διγενή με οδηγίες για την παθητική αντίσταση. Παρά τις εξονυχιστικές τους, έρευνες, οι Άγγλοι δεν βρήκαν την επιστολή και δεν γνώριζαν τίποτε για την παθητική Αντίσταση ως την ημέρα που ο Αρχηγός Διγενής την γνωστοποίησε με προκήρυξή του προς τον Κυπριακό λαό.

18. «Απομνημονεύματα» ένθ. ανωτ. σ. 358.

19. Γράφει σχετικά ο Στρατηγός Γρίβας στο «Χρονικόν», σ. 26:

«Βραδύτερον η ΠΕΚΑ ανέλαβε τας αποστολάς της Παθητικής Αντιστάσεως (Π.Α.) διότι εθεώρησα πρακτικότερον όπως αι κατά τόπους επιτροπαί της Π.Α. συγχωνευθούν μετά της ΠΕΚΑ της οποίας θα αποτελέσουν εν τμήμα. Η ΠΕΚΑ εξεπλήρωσε θαυμάσια τον προορισμόν της και είναι άξιοι συγχαρητηρίων όλοι εκείνοι οι οποίοι ειργάσθησαν εις αυτήν».

20. Η σύγκρουση ανάμεσα στο ατομικό συμφέρον και στους στόχους ενός εθνικού αγώνα είναι παγκόσμιο φαινόμενο. Τούτο οφείλεται στο γεγονός ότι η συνείδηση του λαού έχει συλλογικό χαρακτήρα, σε αντίθεση με την ατομική συνείδηση, που αποβλέπει στο ατομικό συμφέρον. Επειδή οι στόχοι ενός απελευθερωτικού αγώνα καθορίζονται από την εθνική συνείδηση του λαού, γι' αυτό και δεν συμπίπτουν κατ' ανάγκην με τα επί μέρους ατομικά συμφέροντα των πολιτών.

21. «Απομνημονεύματα» ένθ. ανωτ. σ. 232–233.

22. Ένθ. ανωτ. σ. 227.

23. Άξιο ιδιαίτερης προσοχής είναι και το ακόλουθο εγκώμιο το οποίο ο Αρχηγός Διγενής πλέκει στα Απομνημονεύματά του (σ. 226) για τις οργανωμένες αγωνίστριες:

«Εις πολύ εμπιστευτικές αποστολάς εχρησιμοποίησαν το γυναικείον φύλον. Αι γυναίκες απεδείχθησαν πολύ έμπιστοι και παραδόξως ολιγώτερον φλύαροι ή οι άνδρες εις την εκπλήρωσιν της αποστολής των, καθώς επίσης και περισσότερον καρτερικά εις τα βασανιστήρια των Άγγλων. Ουδεμία γυνή εξ εκείνων, τας οποίας επέλεξα και εχρησιμοποίησα εις εμπιστευτικές αποστολάς, επρόδωσε ή εφλυάρησε ή απεκάλυψε τι κατόπιν βασάνων υπό της Αγγλικής ιεράς εξετάσεως».

24. Ένθ. ανωτ. σ. 266–8 και «Χρονικόν» σ. 27–30.

25. «Απομνημονεύματα» ένθ. ανωτ. σ. 345.

26. Ένθ. ανωτ. σ. 257–8.

27. Ένθ. ανωτ. σ. 274.

28. Ένθ. ανωτ. σ. 257.

29. Πολλά τέτοια παραδείγματα πατριωτικού ήθους των γονέων των αγωνιστών έχει διασώσει η Παναγιώτα Ψυλλίτα Ιωάννου στο βιβλίο της «Λειτουργία Ελευθερίας», Λευκωσία 1989, στο οποίο συγκέντρωσε πλήθος προσωπικών μαρτυριών από αγωνιστές και φιλικά ή συγγενικά τους πρόσωπα.

30. «Χρονικόν» σ. 26.

31. «Απομνημονεύματα» σ. 319.

32. Το ψήφισμα της Ακαδημίας Αθηνών στο πρωτότυπο είναι το ακόλουθο:

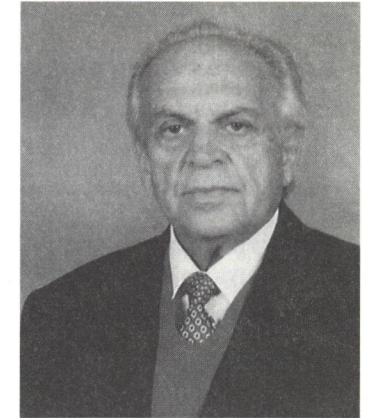
ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΥΧΗ ΑΓΑΘΗ
ΕΔΟΞΕ ΤΗ ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΟΝ ΑΘΛΟΦΟΡΟΝ ΜΕΓΑΛΟΣΘΕΝΕΤΗΝ ΕΥΗΝΟΡΑ ΤΕ ΤΗΣ ΠΟΛΥΠΗΜΟΝΟΣ
ΕΛΛΗΝΙΔΟΣ ΚΥΠΡΟΥ ΛΑΟΝ
ΑΓΩΝΑ ΦΟΝΙΟΝ ΠΟΛΥΦΑΤΟΝ ΤΕ ΥΠΕΡ ΤΗΣ ΘΕΟΔΜΗΤΟΥ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑΣ
ΑΝΕΛΟΜΕΝΟΝ ΚΑΙ ΑΕΘΛΟΙΣ ΠΙΚΡΟΙΣ ΑΛΛ' ΕΝΔΟΞΟΙΣ ΤΗΣ ΜΗΤΡΟΣ
ΕΛΛΑΔΟΣ ΑΞΙΟΝ ΓΕΝΟΜΕΝΩΝ
ΤΩ ΧΡΥΣΩ ΑΥΤΗΣ ΠΑΡΑΣΗΜΩ ΤΙΜΗΣΑΙ
ΚΑΙ ΕΥΞΑΣΘΑΙ ΑΥΤΩ ΤΑΧΙΣΤΗΝ ΓΛΥΚΕΙΑΝ ΤΩΝ ΜΟΧΘΩΝΤΕ ΚΑΙ ΚΙΝΔΥΝΩΝ ΑΜΟΙΒΗΝ
«ΝΙΚΗΝ ΚΑΙ ΑΓΛΑΟΝ ΕΥΧΟΣ ΑΡΕΣΘΑΙ»

ΕΓΕΝΕΤΟ ΑΘΗΝΗΣΙ ΜΗΝΟΣ ΜΑΡΤΙΟΥ ΠΕΜΠΤΗ ΕΠΙ ΕΙΚΑΔΙ ΕΤΟΥΣ ΕΒΔΟΜΟΥ
ΚΑΙ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΥ ΚΑΙ ΕΝΑΚΟΣΙΟΣΤΟΥ ΚΑΙ ΧΙΛΙΟΣΤΟΥ
Ο ΠΡΟΕΔΟΣ Ο ΓΕΝ. ΓΡΑΜΜΑΤΕΑΣ
ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΠΟΥΛΙΤΣΑΣ Α. Κ. ΟΡΛΑΝΔΟΣ

Στο Μουσείο Αγώνος υπάρχει αντίγραφο του πιο πάνω ψηφίσματος, που εκδόθηκε στις 5 Φεβρουαρίου 1963. Είναι άγνωστο πού βρίσκεται το παράσημο και το αρχικό ψήφισμα.

Η Μορφωτική Ακτινοβολία του Αγώνα της ΕΟΚΑ

του *Ευστάθιου Χριστοδουλίδη*

Ο τίτλος της σύντομης αυτής εργασίας «Η Μορφωτική Ακτινοβολία του Αγώνα της ΕΟΚΑ», οδηγεί στους ακόλουθους επί μέρους στόχους:

α) Στην υπογράμμιση της σημασίας του αγώνα αυτού, ως αγώνα εθνικής και προσωπικής ελευθερίας και κατά συνέπεια, ως ιστορικού – μορφωτικού αγαθού ύψιστης σημασίας.

β) Στη στάση που πρέπει να τηρούμε απέναντι στο γεγονός αυτό για να καταρτίσουμε το κατάλληλο ιστορικό περιβάλλον που χρειαζόμαστε, ιδιαίτερα σήμερα, για να αντιμετωπίσουμε το μέλλον και

γ) Στην ιδιαίτερη σημασία του και στην προσέγγιση του σαν πηγή αγωγής για τη διάπλαση των νέων μας σε εθνικές υγιείς ψυχές.

Ο αγώνας της ΕΟΚΑ είναι αναμφισβήτητο κορυφαίο γεγονός της νεότερης ιστορίας μας. Είναι αυτονόητη σε όλους μας η μεγάλη σημασία του, όμως κρίνω σκόπιμο να προσδιορίσω μερικά κύρια χαρακτηριστικά του που τον καθιστούν μνημείο αρετής και πηγή εθνικής αγωγής.

Ο αγώνας της ΕΟΚΑ ήταν ένας, πέρα ως πέρα, αγώνας για ελευθερία. Εδώ βρίσκεται η μεγάλη σημασία του.

Ο πόθος του Κυπριακού Ελληνισμού για ένωση με την Ελλάδα και ο αγώνας προς εκπλήρωση αυτού του προαιώνιου πόθου ήταν ηζωντανή, η υλική γεύση της ελευθερίας.

Ήταν ένας αγώνας που διανθίζεται και μυροβολεί από απαράμιλλους ηρωισμούς, από αυταπάραση, ανιδιοτέλεια, φιλαλληλία και πνευματικότητα. Ένας αγώνας που εβίωνε τους δύο εθνικούς μας άξονες, την πατρίδα και την θρησκεία.

Το περιορισμένο του χώρου όπου εκτυλίχθηκε αυτή η επανάσταση και τα πενιχρά υλικά μέσα που διέθεταν οι αγωνιστές, συγκρινόμενα με την τεράστια υλική δύναμη του

αντιπάλου, καθιστούν τον αγώνα της ΕΟΚΑ μοναδικό ίσως φαινόμενο στην ιστορία.

Στην καθολικότητά τους, σχεδόν, οι αγωνιστές που οδήγησαν τον αγώνα σε θυσίες και ολοκαυτώματα, ήταν πτωχοί, χωρίς πανεπιστημιακές περγαμινές, πλην ελαχίστων εξαιρέσεων, μερικοί δε μάλιστα δεν είχαν τελειώσει, λόγω φτώχειας, ούτε το δημοτικό σχολείο. Διέθεταν όμως άδολη ψυχή και εσωτερική καλλιέργεια.

Οι αγωνιστές της ΕΟΚΑ είχαν σαφή συνείδηση του χρέους τους, που τους ενδυνάμωνε το αίσθημα της προσωπικής τους αξιοπρέπειας. Είχαν σαφή και καθαρή επίγνωση της αξίας του έθνους και της πατρίδας.

Πίστευαν και ακολουθούσαν ένα κώδικα αξιών με συνειδητή προσήλωση προς αυτόν, με αποτέλεσμα να αψηφούν τον κίνδυνο του θανάτου. Οι αξίες και τα ιδανικά συνιστούσαν γι' αυτούς έλξη.

Η φιλαλληλία ήταν ένα κύριο γνώρισμα της συμπεριφοράς τους και της ζωής τους, η οποία και έδενε τον Κυπριακό λαό σ' ένα ομοιογενές, ως προς το σκοπό, σύνολο και σε μια μονολιθική ατσάλινη απόφαση και ομοψυχία.

Πάνω απ' όλα, όμως, πρέπει να τονίσω την πνευματικότητα που χαρακτήριζε αυτόν τον αγώνα, και κυρίως αυτήν που επέδειξαν οι αγωνιστές με τη στάση τους απέναντι στο θάνατο, όταν εβάρδιζαν προς την αγχόνη ή όταν με ελεύθερη τη βούληση τους επέλεγαν τη θυσία και το ολοκαύτωμα. Στις στιγμές εκείνες είχαν εξαφανισθεί από τη συνηθισμένη διάσταση της ανθρωπότητας, μετουσιώθηκαν.

Δεν θα κάμω αναφορά σε επί μέρους γεγονότα που συνθέτουν την εποποιΐα του 55-59. Οι περισσότεροι από εσάς έχετε έμπρακτη προσωπική προσφορά και έντονα βιώματα από εκείνο τον αγώνα, και ο κάθε ένας μια ιδιαίτερη ατομική ουσιαστική ιστορία. Θα τονίσω όμως ξανά την πνευματικότητά του, γιατί πιστεύω πως είναι το κυριότερο και χαρακτηριστικότερο του στοιχείο. Ο τρόπος θανάτου των ηρώων και των μαρτύρων του αγώνα επιβεβαιώνει την έσχατη συνειδητότητα μιας ανώτερης ηθικής συμπεριφοράς, ένα ψυχικό κάλλος. Αναπολούμε τον τρόπο που αποδέχτηκαν το ριζικό τους όσοι εβάρδιζαν προς την αγχόνη και βεβαιωνόμαστε πως τους έχει οδηγήσει στην έσχατη ελευθερία. Όλοι τους διατήρησαν την πλήρη εσωτερική τους ελευθερία, κατέκτησαν ηθικές αξίες μέσα από τον πόνο και πέτυχαν την εσωτερική τους ολοκλήρωση. Είναι θεϊκό δώρο να αντιμετωπίζεις το θάνατο όρθιος, χωρίς να λυγίζεις.

Κάνω αναφορά σε ένα από τα πολλά παραδείγματα αυτής της έσχατης συνειδητότητας, της έσχατης ελευθερίας: την τόσο συγκινητική φράση του Ιάκωβου Πατάτσου στο γράμμα προς τη μητέρα του την παραμονή του απαγχονισμού του. «Ευρίσκομαι μεταξύ Αγγέλων» της έγραψε. Πόση ιερή θρησκευτικότητα και ανακάλυψη παράλληλα του εσωτερικού και μόνιμου εαυτού! Είχε τις στιγμές εκείνες ο Πατάτσος πλήρη εσωτερική ελευθερία.

Πρέπει επίσης να κάμω αναφορά σε μια άλλη συγκλονιστική επιστολή του Ανδρέα Παναγίδη – όλων των μελλοθανάτων οι επιστολές συγκλονίζουν – που έστειλε τις παραμονές του απαγχονισμού του στον αδελφό του Κυριάκο, που σε μια παράγραφο περιγράφει τα κελιά των μελλοθανάτων και τη ζωή τους, με ένα τρόπο και αίσθημα ώριμου λογοτέχνη, και που αντικρύζει το θάνατο ως ελευθερία. «... Και οι πέντε κατάδικοι θανάτου (ο ίδιος, ο Μιχάλης Κουτσόφτας, ο Στέλιος Μαυρομμάτης, ο Νίκος Ξενοφώντος και ο δεκαοχτάχρονος Χρυσόστομος Παναγή) κάνουμε την αγνή ψυχή μας και με τα πατριωτικά μας τραγούδια να λάμπουν και να δονούν τα κελιά του θανάτου. Αυτά τα σκοτεινά κελιά, που άλλοτε ήσαν κελιά της φρίκης και του τρόμου, είναι τώρα κελιά λαμπερά χαράς και υπερηφάνειας. Η αγνή ψυχή των Ελλήνων θανατοποιονιτών έκανε και αυτές τις φυλακές ακόμη να τραντάζουν και οι τοίχοι να μιλούν σπαράζοντας ότι δεν θέλουν να έχουν κλειστές και φυλακισμένες ψυχές σαν τη δική μας. Εκεί που άλλοτε έμεναν οι άντρες του εγκλήματος, μένουν τώρα οι πιο αθώοι άντρες που υπάρχουν στο όμορφο νησί μας. Είδα ότι μου γράφεις ότι δεν πρέπει να λυπούμαι που εκτελέστηκαν οι τρεις πρωτοπόροι της Ελευθερίας. Γιατί να λυπηθώ και να χάσω την ψυχραιμία μου; Μήπως δεν μας περιμένει κι εμάς η ίδια τύχη; Ε αδελφέ, περιμένουμε την ημέρα της εκτέλεσης σαν Άγια ώρα της Ελευθερίας...».

Σαν απόδειξη της έσχατης συνειδητότητας μιας ανώτερης ηθικής συμπεριφοράς και έσχατης ελευθερίας αναφέρουμε επίσης τη θυσία του Γρηγόρη Αυξεντίου, του Κυριάκου Μάτση και τη θυσία του Αχυρώνα, θυσίες που έγιναν με την απόλυτη ελευθερία της βούλησής τους, που έγιναν με την ελεύθερη δική τους επιλογή. Οι θυσίες εκείνες εξαγλάισαν τον αγώνα της ΕΟΚΑ και τον έστειψαν με το φωτοστέφανο της αρετής και της αθανασίας.

Τέλος ήθελα να τονίσω, συνοψίζοντας, πως στον αγώνα της ΕΟΚΑ παρουσιάζονται έκδηλα και βιώνονται υπερατομικές ψυχικές μονάδες, όπως η φιλοπατρία, η ορθοδοξία, η ιδέα του έθνους.

Για τους πιο πάνω λόγους, που σε συντομία ανέφερα, ο αγώνας εκείνος συνιστά μια ιστορική ουσιαστικότητα και μια σταθερή πηγή αρετής, εθνικού φρονηματισμού, προσωπικής και εθνικής ελευθερίας και τόνωσης της ηθικής βούλησης για διατήρηση και επαύξηση του κύρους της εθνικής μας ιστορίας και πολιτισμού.

Ας εξετάσουμε τώρα ποια πρέπει να είναι η στάση μας απέναντι στο γεγονός αυτό και γιατί.

Η ικανότητα μας να δημιουργήσουμε μια ορθή πορεία πλεύσης για ένα καλύτερο μέλλον, πρέπει να στέκεται επάνω στη σχέση μας με το παρελθόν. Όμως η ιστορική μνήμη, η συσχέτιση μας με το παρελθόν, δεν γίνεται αυτόματα. Απαιτεί προσπάθεια που η κάθε γενιά πρέπει να καταβάλλει για να μπορέσει να κάμει δικούς της τους θησαυρούς της ιστορικής ζωής. Ο αγώνας της ΕΟΚΑ αποτελεί μια κορυφαία ιστορική στιγμή και

δεν βιώνεται με ζητωκραυγές ή τελετές και με λιτανείες πανηγυρικών. Η συναισθηματική κατανόηση του αγώνα για να είναι πλήρης και αποτελεσματική πρέπει να μας ωθεί σε βουλευτικές πράξεις ταυτισμού μας με τις αξίες του ιστορικού εκείνου γεγονότος. Ο άνθρωπος έχει την ικανότητα να κατανοεί αξιολογικές και νοηματικές δυνατότητες που άλλοι άνθρωποι τις έζησαν σε άλλες εποχές. Αυτές οι αξίες και τα νοήματα περασμένων εποχών υπάρχουν ως δυνατότητες μέσα στο είναι μας. Το παρελθόν, και ιδιαίτερα το ένδοξο, είναι μια ετερότητα που το παρόν μπορεί να λογαριαστεί με τον εαυτό του. Δεν είναι το παρελθόν κάτι το στατικό. Στέκει πάντοτε κάτω από μια διαμορφωτική επεξεργασία που οφείλεται σε μια ειλικρινή συσχέτιση του παρόντος προς αυτό. Τα ιστορικά δεδομένα είναι μια ακατάλυτη ενδελέχεια, είναι περιεχόμενα που είναι πάντοτε παρόντα στο πνεύμα και έχουν ενεργητική ζωή. Με την ανάλογη προσπάθεια και με αισθήματα σεβασμού και ευλάβειας, η περασμένη ζωή ξαναζεί μέσα στη δική μας ζωή και γίνεται ενεργητικό στοιχείο του παρόντος. Έτσι καταρτίζεται ο καθαγιασμός της παράδοσης και με τον τρόπο αυτό το παρελθόν εξασκεί μορφωτική επίδραση πάνω στην νεολαία της κάθε γενιάς.

Το κάθε ιστορικό γεγονός βαθιά κατανοούμενο έχει την ιδιότητα να στέκει απέναντί μας σαν κάτι που είναι παρόν. Η αληθινή δηλ. ιστορία έχει να ασχοληθεί με κάτι ενεστωτικό. Το παρελθόν ως αντικείμενο κατανόησης λυτρώνεται και ξεφεύγει μέσα από την ηρεμία του και παίρνει μια καινούργια εξέλιξη μέσα στην κίνηση του πνεύματος. Ο μόνος τρόπος για να γλυτώσει το παρόν από τον άμεσο εξολοθρευμό του, λέει σύγχρονος διανοητής, είναι ο αναλογισμός του παρελθόντος. Γι' αυτό αληθινό παρόν είναι εκείνο που έχει αδιάσπαστο σύνδεσμο με το παρελθόν. Το παρελθόν λοιπόν πρέπει να σχετίζεται με την παρούσα κατάσταση και να βοηθεί την καινούργια ιστορική δημιουργία. Με άλλα λόγια η επικοινωνία μας με το παρελθόν, και στην εξεταζόμενη περίπτωση, η επικοινωνία μας με τον αγώνα της ΕΟΚΑ ως ιστορικού φαινομένου, πρέπει να είναι ενεστωτική, βιωματική, να γίνεται με σεβασμό και ευλάβεια και να μας ωθεί, όπως είπαμε, σε βουλευτικές πράξεις ταυτισμού με τις αξίες του.

Ερχόμαστε έτσι στην αντίκρουση του αγώνα της ΕΟΚΑ σαν πηγή αγωγής για διάπλαση εθνικών υγιών ψυχών. Τη σημασία του αγώνα εκείνου ως ιστορικού – μορφωτικού αγαθού την έχουμε ήδη τονίσει. Σ' αυτό το μνημείο αρετής πρέπει να βοηθήσουμε τη νεολαία μας να εμβαπτιστεί και να βιώσει τις αξίες του. Οι κρίσιμες στιγμές που περνά η Κύπρος και η συστηματική και αήθης προσπάθεια μερικών να παρερμηνεύσουν ή να υποβαθμίσουν τον αγώνα της ΕΟΚΑ, επιβάλλουν όπως το Υπουργείο Παιδείας αξιοποιήσει πιο συστηματικά και μεθοδευμένα τις αξίες και τα ιδεώδη του. Το ίδιο χρέος έχουν και οι Σύνδεσμοι Αγωνιστών, οι οποίοι πρέπει να σταθούν φρουροί του μεγαλείου του και να απαιτήσουν την πλήρη παιδαγωγική και μορφωτική αξιοποίησή του. Φορέας αυτής της διαπαιδαγώγησης είναι ο εκπαιδευτικός, γιατί είναι ο ζωντανός σύνδεσμος μεταξύ του ιστορικού φαινομένου και της παιδικής ψυχής. Συνεπώς ο ρόλος

του εκπαιδευτικού είναι πρωταρχικής σημασίας. Ο αγώνας της ΕΟΚΑ, πλην των τελετών και των μνημοσύνων που είναι απαραίτητα, πρέπει να ενταχθεί οργανικά ως μάθημα ιστορίας στα αναλυτικά προγράμματα. Πρέπει να δοθεί σ' αυτό ιδιαίτερη σημασία και προσπάθεια βιώσεως των αξιών του. Δυστυχώς όμως, το μάθημα της Ιστορίας, και εδώ είναι η κατάλληλη στιγμή να λεχθεί, έχει περιθωριοποιηθεί στα αναλυτικά μας προγράμματα. Και πιστέψτε με, αδυνατώ να κατανοήσω γιατί. Ενώ βρισκόμαστε προ τρομερών κινδύνων και σε αγώνα επιβίωσης, τα αναλυτικά μας προγράμματα δεν είναι ταυτισμένα με το στόχο που επιβάλλουν οι σημερινές στιγμές. Δεν παύουμε όμως να πιστεύουμε στο ρόλο του εμπνευσμένου εκπαιδευτικού. Και εδώ πρέπει να τονίσουμε κάποιες προϋποθέσεις για την αποτελεσματικότερη προσέγγιση των στόχων που πρέπει να επιδιώκει το μάθημα της Ιστορίας και ο Αγώνας της ΕΟΚΑ. Βασική προϋπόθεση επιτυχίας του επιδιωκόμενου στόχου είναι η αρετή του εκπαιδευτικού που δεν πρέπει να είναι η ιστορική του σοφία, αλλά η ικανότητα του να μεταδώσει ιστορικές γνώσεις, η ικανότητά του να μεταδώσει με ζωντανό μάθημα διδακτικές κατηγορίες και αξίες και να μετασχηματίσει τη γνώση σε ιστορική μόρφωση των νέων. Αν ο εκπαιδευτικός δεν έχει την ικανότητα να γεφυρώνει το παρόν με το παρελθόν, η διδασκαλία του είναι ελλειπής και αναποτελεσματική.

Η διδασκαλία της σημασίας του αγώνα της ΕΟΚΑ, ως του κορυφαίου ιστορικού γεγονότος της νεότερης ιστορίας μας πρέπει να ασκεί με το ζωντανό μάθημα που κατορθώνει να μετουσιώσει και μετατρέψει τις αντικειμενικές και υπερπροσωπικές αξίες σε προσωπικές κινητήριες δυνάμεις των νέων που διδάσκονται την ιστορία του Αγώνα, αλλά και κάθε ιστορικού γεγονότος. Η οικείωση της ψυχής των νέων με την ιστορική ζωή τότε μόνον είναι υγιής και γνήσια όταν γεννάται και συντηρείται από την ποθητή συζυγία επιστήμης και αγωγής. Η αγωγή κάνει την ιστορική αλήθεια προσιτή και προσφιλή στη νεολαία. Δεν επιτρέπεται δε για κανένα λόγο, για λόγους οποιασδήποτε σκοπιμότητας, να προσφέρει ο εκπαιδευτικός στους μαθητές εικόνα της ιστορικής ζωής με ψευδή και ανακριβή ιστορικά στοιχεία, ή να αφήνει επίτηδες ωρισμένα γεγονότα αμνημόνευτα. Πρέπει δε ταυτόχρονα να ενισχύει και την κρατική μας οντότητα. Ο γενικός σκοπός της αγωγής αντλεί το περιεχόμενο του από δύο αρμοδιότητες. Η μια είναι η παιδαγωγική επιστήμη και η άλλη είναι το κράτος. Γι' αυτό και το κράτος πρέπει να αναλάβει τις ευθύνες του στο θέμα αυτό.

Στο σχολείο ασκείται, πρέπει να σκείται, η αγωγή, είναι δε ευνόητο ότι πρέπει να έχουν σχέση μόνον εκείνες οι ενέργειες που εξυπηρετούν το γενικό σκοπό της αγωγής. Το υγιές περιεχόμενο της έννοιας «εθνική αγωγή» νοείται ότι είναι η καλλιέργεια της ιδέας του έθνους, ο εθνισμός, που αποκρούει τον άκρο σωβινισμό αλλά και διεθνισμό ή τον κοσμοπολιτισμό. Όμως για κανένα λόγο δεν μπορούμε να μιλούμε σήμερα για σωβινισμό, όταν διεξάγουμε αγώνα ελευθερίας.

Ιδιαίτερα σήμερα, λόγω του υφιστάμενου, του απτού κινδύνου που αντιμετωπίζουμε,

επιβάλλεται το κράτος να προβάλλει εντονότερο το αίτημα της εθνικής διαπαιδαγώγησης των μαθητών στα σχολεία και να ενισχύει την ιδέα του έθνους και της πατρίδας – παράλληλα δε να προσφέρεται ορθή κατανόηση και ερμηνεία του αγώνα της ΕΟΚΑ γιατί εμπεριέχει ισχυρές, εθνικές, μορφωτικές και ανθρωποπλαστικές αξίες.

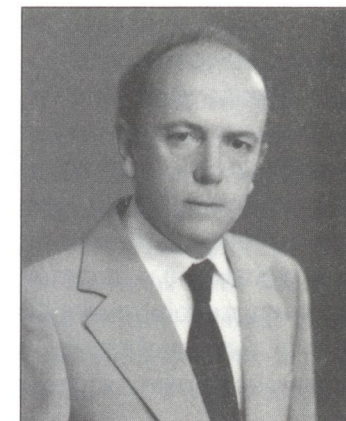
Υπάρχει έκδηλη προσπάθεια σήμερα παρερμηνείας, όπως τόνισα προηγουμένως, με τη μισή μάλιστα ιδιαίτερη πατρίδα μας κατακτημένη, των σκοπών της εθνικής αγωγής ή του εθνισμού. Αυτή η απαράδεκτη και αντεθνική στάση μερικών επενεργεί πολλές φορές ως ανασταλτικός παράγοντας στην προώθηση της αγωγής αυτής. Είναι όμως το λιγότερο παραφροσύνη να αντιμετωπίζουμε πρόβλημα ελευθερίας και να μιλούμε για σοβινισμό. Ακούστηκαν ακόμη και χαρακτηρισμοί που μας παρουσιάζουν σαν «πολεμοχαρείς». Πρέπει να απαντήσουμε με τη λέξη ντροπή. Το να ζητούμε και να αγωνιζόμαστε για την ελευθερία μας ή την επανένωση της Κύπρου, αποτελεί, και πρέπει να αποτελεί, ύψιστη προτεραιότητα και ιδεώδες.

Η γνώση και ο σεβασμός προς την ηρωική εποχή της ΕΟΚΑ επιβάλλεται από την αδήριτη ανάγκη της συνέχισης και εθνικά και βιολογικά της εθνικής μας κοινότητας.

Η εποχή εκείνη, της ΕΟΚΑ, είναι μια μόνιμη και σταθερή πηγή εθνικής και θρησκευτικής ενδυνάμωσης. Η επικοινωνία μας αυτή και το μεγαλείο της πρέπει να γίνεται από καρδιά σε καρδιά. Πρέπει να υπάρχει βαθιά συγχώνευση και ταύτιση.

Ιστορική Τυπολογία του Κυπριακού Απελευθερωτικού Κινήματος

του Θεόδωρου Παπαδόπουλλου

Τριάντα – πέντε χρόνια έχουν παρέλθει από τη λήξη του Κυπριακού απελευθερωτικού κινήματος και την ανακήρυξη της Κυπριακής Δημοκρατίας, περίοδος που παρέχει μια σχετική δυνατότητα αντικειμενικής θεώρησης του ιστορικού αυτού γεγονότος, του σημαντικότερου του είδους του στην Κυπριακή ιστορία από την εποχή του κινήματος για την αποτίναξη του Περσικού ζυγού και την ηρωική θυσία του Ονησίλου τον 6ο αιώνα π.Χ.

Η γνώση του Κυπριακού κινήματος, του οποίου πολεμικός πρωταγωνιστής υπήρξε η Εθνική Οργάνωση Κυπριακού Αγώνα (ΕΟΚΑ), εξάγεται από ποικίλες πηγές, σύγχρονες προς το κίνημα και μεταγενέστερες. Πρέπει όμως να σημειωθεί ότι μια εμπεριστατωμένη, λεπτομερειακή και αντικειμενική σύνθεση της γένεσης, διεξαγωγής και κατάληξης του κινήματος, με βάση όλες τις διαθέσιμες πηγές, αρχαιακές, διπλωματικές, ειδησεογραφικές και αφηγηματικές, αναμένει τον ιστορικό της, ας πούμε, ένα Σπυρίδωνα Τρικούπη, ο οποίος επραγματοποίησε την κλασσική ιστορική σύνθεση για την Ελληνική επανάσταση του 1821.

Για να κατανοήσουμε τη φύση και τον χαρακτήρα του Κυπριακού απελευθερωτικού κινήματος, για να μπορέσουμε επομένως να το τυπολογήσουμε διαχρονικά και συγχρονικά, είναι ανάγκη να ανατρέξουμε στην προϊστορία του και στις περιστάσεις εκείνες που το κατέστησαν αναπόφευκτο, να καταδείξουμε δηλαδή ότι το κίνημα αυτό ήταν προϊόν ιστορικής αναγκαιότητας, η κατάληξη μιας ιστορικής διαδικασίας.

Εν πρώτοις το Κυπριακό απελευθερωτικό κίνημα διεξήχθη μέσα στα πλαίσια του Βρετανικού αποικιακού καθεστώτος, το οποίο εχρονολογείτο από το 1878 στη νήσο, και σε άμεση αναφορά στην αποικιακή πολιτική έναντι του Κυπριακού Ελληνισμού κατά την περίοδο των 76 ετών του βρετανικού πολιτικού ελέγχου της Κύπρου, πολιτική που ενδείκνυται να αναλύσουμε.

Η Βρετανική πολιτική έναντι του Κυπριακού Ελληνισμού απέρρεε από τις γενικές αρχές αποικιακής πολιτικής, που η Μεγάλη Βρετανία είχε διαμορφώσει σε δύο κυρίως

ηπειρωτικούς τομείς της Αυτοκρατορίας, στις χώρες της Ασίας και της Αφρικής. Κυρίως όμως το πρότυπο της Βρετανικής πολιτικής στην Κύπρο ανευρίσκεται στις αφρικανικές χώρες, όπου είχαν διαμορφωθεί κριτήρια διακυβέρνησης των τοπικών πληθυσμών, οι οποίοι αντιμετωπιζόντο ως αδιαφοροποίητες δημογραφικές οντότητες και επροσδιορίζοντο γενικά ως ιθαγενείς. Η διακυβέρνηση των αφρικανικών αποικιών ήταν η συνισταμένη μιας αντιφατικής πολιτικής, η οποία προέκυπτε από το γεγονός ότι, ενώ η αποικιακή εξουσία απέβλεπε θεωρητικά στην επιβολή ενός κράτους νόμου και εκσυγχρονισμού, ο αποικιοκρατούμενος λαός υπεβάλλετο σε φυλετική και κοινωνική διάκριση, η οποία τον αποξένωνε από την ιστορική και εθνική του ταυτότητα. Έτσι, οι εθνικοί πληθυσμοί της Αφρικής απεγυμνώνοντο από την ιστορική τους παράδοση και εκατηγοροποιούντο υπό τον γενικό χαρακτηρισμό των ιθαγενών, natives.

Το πρότυπο αυτό διακυβέρνησης ανευρίσκεται στην Κύπρο, όπου η εθνική ταυτότητα του Κυπριακού Ελληνισμού εξ υπαρχής αγνόηθηκε, εν συνεχεία παραγκωνίστηκε, και όταν επεχείρησε να βεβαιώσει την αυθυπαρξία της, κατεπίεστη μέχρι διωγμού.

Η αγνόηση του Κυπριακού Ελληνισμού εκφράζεται σαφώς στις έξι πρώτες δεκαετίες πληθυσμιακές απογραφές της νήσου, που διενεργήθηκαν από το 1881 μέχρι το 1931, στις οποίες ο πληθυσμός κατετάσσετο σε θρησκευτικές και όχι εθνικές κατηγορίες. Και εις μεν την πρώτη απογραφή του 1881 η διάκριση μεταξύ Τούρκων και Ελλήνων ανήχθη σε διάκριση μεταξύ Μωαμεθανών και πληθυσμού ανήκοντος στην Ελληνορθόδοξη Εκκλησία (Orthodox Greek Church). Από της δευτέρας δε απογραφής του πληθυσμού του 1891 μέχρι και της έκτης του 1931, η επικεφαλής «Ορθόδοξος Ελληνική Εκκλησία» κατηγορήθη, ο δε ελληνικός πληθυσμός, ο και κατά πολύ πολυαριθμότερος, υπήχθη στην άμορφη και απροσδιόριστη κατηγορία των μη-Μωαμεθανών. Τούτο εσήμαινε απλώς ότι το μέγιστο ποσοστό του πληθυσμού της νήσου, απεγυμνώνετο από κάθε εθνική ταυτότητα και εξετοπίζετο στον χώρο της εθνικής ανωνυμίας, υποβαλλόμενος σε ιστορική κακοποίηση υπό τον βάρβαρο όρο του «Μη – Μωαμεθανού».

Είναι όμως ανάγκη στο σημείο αυτό, συμμορφούμενοι προς τα κριτήρια της ιστορικής μεθόδου, να διερωτηθούμε κατά πόσο η αγνόηση της εθνικής ταυτότητας του Κυπριακού Ελληνισμού ήταν εσκεμμένη ή προέκυπτε από άγνοια εκ μέρους των φορέων της Βρετανικής πολιτικής στη νήσο. Δεν αμφισβητούμε το γεγονός ότι η κατάσταση της Κυπριακής κοινωνίας και οικονομίας την εποχή της εξόδου από το οθωμανικό καθεστώς, που ίσχυσε τρεις αιώνες, παρουσίαζε μια εικόνα έντονης παρακμής, που εξομοίωνε τον Κυπριακό χώρο με τους εξ ίσου καθυστερημένους χώρους της Μέσης Ανατολής και άλλες χώρες της Ασίας και της Αφρικής. Η καθυστέρηση αυτή παρείχε ένα στοιχείο στον Βρετανό κυρίαρχο, το οποίο αυτός ανήγαγε σε επιχείρημα, για να στηρίξει την εξομοίωση του Κυπριακού Ελληνισμού με τους αποικιοκρατούμενους λαούς της Αφρικής, πράγμα που του παρείχε, όπως κοινώς επίστευε, τη δυνατότητα να χαρακτηρίζει το λαό της νήσου ως ιθαγενείς. Τούτο κατέστη κοινή συνείδηση του μέσου Βρετανού πολίτου, για τον οποίο μπορούσε να ισχύει ο όρος της άγνοιας της εθνικής ταυτότητας του Κυπριακού Ελληνισμού. Όμως για την υψηλά

τοποθετημένη Βρετανική πολιτική ο εκτοπισμός του Κυπριακού Ελληνισμού στον χώρο της εθνικής ανωνυμίας και της υποτιμητικής υπαγωγής του στην κατηγορία των μη Μωαμεθανών εξυπηρετούσε ένα ενσυνείδητο σκοπό – την αλλοτρίωση του Κυπριακού Ελληνισμού από την εθνική και πολιτιστική του παράδοση. Η παράδοση αυτή δεν μπορούσε να διαφύγει την προσοχή των επιτελικών ιθυνόντων της Βρετανικής αυτοκρατορίας, πολύ περισσότερο γιατί υπέκειτο στην αφύπνιση των εθνοτήτων καθ' όλο τον ΙΘ' αιώνα, τόσο στην Κεντρική, όσο και στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, αφύπνιση που οδήγησε στις εθνικές χειραφετήσεις των Βαλκανικών λαών και στην κατάργηση του δεσποτισμού. Υποτάσσοντας στην κατηγορία των μη – Μωαμεθανών την ολότητα του Κυπριακού Ελληνισμού η Βρετανική πολιτική ήταν φυσικό να αγνοήσει ηθελήμενα ή να συσκοτίσει την πνευματική παράδοση του υπό καθεστώς κυριαρχίας υπαχθέντος λαού. Δικαιολογώντας την αγνόηση αυτή με το σιωπηρό επιχείρημα της υπό οθωμανικό καθεστώς επελθούσης παρακμής, η Βρετανική πολιτική διέπραττε ιστορικό σφάλμα που μαρτυρούσε άγνοια των ιστορικών διαδικασιών. Το σφάλμα συνίστατο στη συνταύτιση της υλικής παρακμής με την πνευματική παρακμή.

Στην πραγματικότητα η εθνική παράδοσις του Κυπριακού Ελληνισμού θεμελιωνέτο σε δύο σκέλη: πρώτον, στην παράδοσις των ελληνικών γραμμάτων που είχε τις ρίζες της στον αρχαιοελληνικό πολιτισμό, από τον οποίο η Δυτική Ευρώπη είχε αντλήσει τις δικές της πνευματικές αξίες, δεύτερον, στην τοπική εκκλησιαστική παράδοσις, η οποία παρουσίαζε αδιάλειπτη ιστορική συνέχεια δύο σχεδόν χιλιετηρίδων και υπερέβαινε, ως προς την αρχαιότητα, την εκκλησιαστική παράδοσις του αγγλοσαξωνικού κόσμου, ο εκχριστιανισμός του οποίου επετεύχθη μόλις τον ΣΤ' αιώνα. Τη συνείδηση της εθνικής και θρησκευτικής του ταυτότητος ο Κυπριακός Ελληνισμός συντηρούσε αμείωτη καθ' όλη τη διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας με τα ελάχιστα υλικά μέσα που διησφάλιζε το προνομιακό καθεστώς του Οικουμενικού Πατριαρχείου. Η συνείδηση αυτή εξεφράζετο ποικιλοτρόπως, διά μέσου, πρώτον, των κυπριακών εκκλησιαστικών εκδόσεων που επραγματοποιούντο στη Δύση, και δη στη Βενετία, διά μέσου, δεύτερον, της ελληνικής και εκκλησιαστικής παιδείας που συνετηρείτο στα εκκλησιαστικά ιδρύματα, η οποία όμως εσυγκεκριμενοποιήθη σε ανεξάρτητα σχολικά ιδρύματα με λαϊκό, παράλληλα με το εκκλησιαστικό, περιεχόμενο, ανάμεσα στα οποία προέχει η Σχολή των ελληνικών γραμμάτων που ίδρυσε το έτος 1859 ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος Α', η οποία υπήρξε πρόδρομος του Παγκυπρίου Γυμνασίου, που ιδρύθη το 1893. Δεκαέξι λοιπόν χρόνια προ της Βρετανικής κατοχής και δεκαπέντε μετά λειτουργούσε στη νήσο σχολή ελληνικών κλασικών γραμμάτων, προϋπόθεση της οποίας υπήρχε η συλλογική θέληση για χειραφέτηση και αποκατάστασις μιας εθνικής παραδόσεως που επεβίωνε υπό δυσμενείς όρους καταπίεσεων και διωγμού.

Οι εκπαιδευτικές αυτές εκφάνσεις του ΙΘ' αιώνα θα μπορούσαν να οδηγήσουν στο συμπέρασμα ότι η εθνική συνείδηση του Κυπριακού Ελληνισμού εκκολάφθηκε και εκαλλιεργήθη τον ΙΘ' αιώνα, και ότι εις μάτην θα αναζητήσουμε την ύπαρξή της κατά τους προγενέστερους αιώνες της Τουρκοκρατίας. Μια τέτοια άποψη διαψεύδεται

αναφανδόν από το ισχυρότερο τεκμήριο που μπορεί να προσκομίσει ένας λαός για να στηρίξει την εθνική του ταυτότητα και την ιστορική του συνείδηση, και το οποίο συνίσταται στην ιστοριογραφική του παράδοση. Το τεκμήριο αυτό διέθετε ο Κυπριακός Ελληνισμός στο ιστοριογραφικό έργο του Αρχιμανδρίτου Κυπριανού, ο οποίος εξέφρασε την εθνική συνείδηση σε έργο, το οποίο, κρινόμενο μέσα στα πλαίσια της εποχής που συνεγράφη, συνιστά μνημειώδη αναστύλωση του εθνικού παρελθόντος της νήσου και έρεισμα του εθνικού μέλλοντος. Η **Ιστορία χρονολογική της Νήσου Κύπρου** εξεδόθη το έτος 1877 στη Βενετία, αποτελεί δε το πρώτο ιστοριογραφικό έργο του τουρκοκρατούμενου Ελληνισμού, αφού προηγείται κατά πέντε έτη του αντίστοιχου έργου που θεμελιώνει θεωρητικά τη γεωγραφική ενότητα του Νέου Ελληνισμού, δηλαδή τη **Νεωτερική Γεωγραφία** των Γρηγορίου Κωνσταντά και Δανιήλ Φιλιππίδου.

Η **Ιστορία** του Αρχιμανδρίτου Κυπριανού είναι έργο εμπνευσμένο από τις αρχές του Ευρωπαϊκού διαφωτισμού, ακολουθεί την καινοτόμο ιστοριογραφική μέθοδο που εισήγηθη ο Βολταίρος, ο οποίος έθετε σε δεύτερη μοίρα τα εξωτερικά γεγονότα, τις δυναστικές γενεαλογίες, τους πολέμους κ.ά. για να αποδώσει έμφαση στην πολιτιστική παράδοση ενός λαού, στην πνευματική υπόσταση και στα έργα που αναδεικνύουν την ιστορική του οντότητα. Η εθνική συνείδηση που εκφράζεται διά μέσου του ιστορικού έργου του Κυπριανού προσεπικυρύνεται με το ενδιαφέρον του ιστορικού αυτού για την κλασική αρχαιότητα, το οποίο εξεδήλωσε με την ανάληψη της εκδόσεως των αριστοτελικών υπομνημάτων του πρώτου σημαντικού ελληνοιστού της Τουρκοκρατίας και εισηγητού του Βαλκανικού διαφωτισμού, του Θεοφίλου Κορυδαλλέως (1563–1646). Τα υπομνήματα του Κορυδαλλέως, υπό τους τίτλους **Εἰσόδος Φυσικῆς ακροάσεως κατ' Αριστοτέλη** και **Περὶ Γενέσεως και φθορᾶς κατ' Αριστοτέλη**, εξεδόθησαν με επιμέλεια του Αρχιμανδρίτου Κυπριανού σε δύο τόμους στη Βενετία τα έτη 1789 και 1790.

Υπό το φως των δεδομένων αυτών η αγνόηση από τη Βρετανική πολιτική της εθνικής ταυτότητας του Κυπριακού Ελληνισμού δεν μπορεί να νοηθεί ως αφελής άγνοια της πραγματικότητας, μα ως εσκεμμένη υποβάθμιση του λαού της νήσου. Μια τέτοια προσέγγιση του Κυπριακού Ελληνισμού βρισκόταν σε αντίφαση με τις πολιτικές αντιλήψεις που καθιέρωσε ο αγγλικός διαφωτισμός και τις συνταγματικές ελευθερίες που ίσχυαν στον βρετανικό μητροπολιτικό χώρο και εφηρμόζοντο υποτυπωδώς ή κατ' εἴφασιν στους αποικιακούς χώρους.

Τη φάση αυτή της αγνόησης της εθνικής ταυτότητας του Κυπριακού Ελληνισμού διεδέχθη η φάση του βαθμιαίου εκτοπισμού της ελληνικής παραδόσεως από την παιδεία της νήσου. Η Βρετανική πολιτική διέβλεπε στην καλλιέργεια των ελληνικών γραμμάτων και στη συνακόλουθο ανάπτυξη του εθνικού κινήματος την υπονόμηση του αποικιακού πολιτεύματος. Η ιστοριογραφία του εθνικού κινήματος κατά την περίοδο της Βρετανικής κυριαρχίας είναι ατελής και ελλιπής, γιατί πραγματεύεται το θέμα διά μέσου βρετανικής κυρίως τεκμηριώσεως, αποδίδουσα ελάχισοντα έμφαση στην ελληνική τεκμηρίωση. Εξάιρεση αποτελεί το ιστοριογραφικό έργο του Φίλιου

Ζαννέτου, ο οποίος είναι ο πρώτος ιστορικός που αμφισβήτησε τους σκοπούς και τις μεθόδους του αποικιακού πολιτεύματος και άσκησε ευθαρσή κριτική της κυβερνητικής πολιτικής. Ο Ζαννέτος θα εξοριστεί αργότερα, αφήνοντας ημιτελές το εκτενές ιστορικό έργο του επί της αποικιακής περιόδου.

Σημαντικό μέρος της ελληνικής τεκμηριώσεως για τη Βρετανική περίοδο παρέμεινε άγνωστο μέχρι προσφάτως, από τη μελέτη όμως των διαθέσιμων στοιχείων προκύπτει ότι ταυτόχρονα με τη βρετανική μεταπολίτευση ο Κυπριακός Ελληνισμός ενεργοποιήθηκε, για να υλοποιήσει τον στόχο που έθεσε ο αρχιεπίσκοπος Σωφρόνιος στην προσφώνησή του προς τον πρώτο Βρετανό Αρμοστή της νήσου, Sir Garnet Wolseley: «Στέργομεν την μεταπολίτευσιν», είπε ο Αρχιεπίσκοπος, «χωρίς να λησιμονώμεν τους πόθους και την καταγωγὴν ημῶν, και ελπίζοντες ότι η Αγγλία θα επαναλάβει και εν τη ημετέρα νήσω το παράδειγμα ὅπερ ἔδωκε διὰ της παραδόσεως των Ἰονίων νήσων εις την μητέρα Ελλάδα».

Εικοσιτέσσερα χρόνια μετά τη βρετανική κατοχή, το 1902, συνεστήθη στη Λευκωσία, υπό την επωνυμία **Πατριωτισμός**, εθνικός σύλλογος, το άρθρο 2 του καταστατικού του οποίου εξέθετε τους σκοπούς του σωματείου: «Σκοπός του Συλλόγου είναι η επίρρωση του εθνικού χαρακτήρος και η αντίδρασις κατά πάσης επιβουλῆς ή συνθηθείας τεινούσης εις χαλάρωσιν των συνεκτικῶν δεσμών του ἔθνους και εις κατάφασιν των πατροπαραδότων εθίμων».

Η «αντίδρασις κατά πάσης επιβουλῆς», που διαλαμβάνει το άρθρο αυτό, αποτελεί σαφή ένδειξη ότι οι φορείς της κινήσεως είχαν συνειδητοποιήσει τους υπόκοφους στόχους της βρετανικής πολιτικής έναντι της ελληνικής παραδόσεως της νήσου.

Ο Σύλλογος «Πατριωτισμός» διέθετε μόνο ηθικές δυνάμεις και εστελεχώνετο από λαϊκούς. Η δράση που μπορούσε να προσφέρει ήταν καθαρά ιδεολογική, συνιστούσε όμως η πρόωμη αυτή οργάνωση ένα πρώτο στοιχείο εθνικού κινήματος. Ένα τέτοιο κίνημα έπρεπε να τεθεί πάνω σε ευρύτερη βάση και να δράσει με συγκεκριμένα μέτρα, αν όχι επαναστατικά, αδύνατα κατά την εποχή εκείνη, τουλάχιστον πολιτικά. Τούτο οδήγησε, δέκα χρόνια αργότερα, το 1912, στη σύσταση της **Κυπριακής Πολιτικής Οργανώσεως**, η οποία ετέθη υπό την αιγίδα της Εκκλησίας, και της οποίας το πρώτο καταστατικό άρθρο διελάμβανε ότι: «Διά των ψηφισμάτων της 15ης Απριλίου 1912 ο Ελληνικός λαός της Κύπρου κατήρτισεν οργάνωσιν προς διεξαγωγὴν του υπέρ των δικαίων του πολιτικού αγώνος».

Σημειώσετε τη φράση: «προς διεξαγωγὴν... πολιτικού αγώνος», όπου σαφώς εκφράζεται τόσο η βούληση αναλήψεως αγώνος, όσο και το πεδίο δραστηριοτήτων που ορίζεται ως ο πολιτικός χώρος.

Κατά τον χρόνο αυτόν η Αποικιοκρατική κυβέρνηση έχει πλήρως συνειδητοποιήσει τη σημασία του ενεργοποιούμενου εθνικού κινήματος και τις ενδεχόμενες αρνητικές επιπτώσεις του επί του αποικιακού καθεστώτος. Από τούδε και στο εξής διαμορφώνεται σιωπηρώς και μεθοδικώς η πολιτική συστηματικής υπονόμησης και

εκτοπισμού της ελληνικής παιδείας στη νήσο, πολιτική που αποκορυφώνεται στα καταπιεστικά μέτρα των κυβερνητών Malcolm Stevenson (1920 – 1926) και Ronald Storrs (1926–1932). Ταυτόχρονα κλιμακώνεται η πολιτική δράση του αποικιοκρατικού Εθναρχικού Συμβουλίου με τη σύγκληση της Παγκυπρίου Συνελεύσεως υπό την προεδρία του Αρχιεπισκόπου Κυρίλλου Γ', οι εργασίες της οποίας καταλήγουν στο ενωτικό ψήφισμα της 8ης Δεκεμβρίου 1917, που επιδίδεται στον Κυβερνήτη και διαβιβάζεται στον Υπουργό των Αποικιών. Οι ελπίδες όμως του Κυπριακού Ελληνισμού, που απέρρευσαν από τη συμμετοχή της Ελλάδος στον Α' Παγκόσμιο πόλεμο, διαψεύδονται. Τούτο όμως δεν αποθαρρύνει την εθναρχική αρχή από την ανάληψη περαιτέρω πολιτικής πρωτοβουλίας, η οποία εκφράζεται στην απόφαση της Παγκυπρίου Συνελεύσεως της 10ης Οκτωβρίου 1920 να συστηματοποιήσει τις ενέργειές της, αναθέτοντας στην Κεντρική Επιτροπή την εκπόνηση καταστατικού, του οποίου τους στόχους ο Αρχιεπίσκοπος ορίζει ως εξής: «Η κεντρική ιδέα του σχεδίου στρέφεται περί τούτο: ο Ελληνικός λαός της Κύπρου, ως αποτελών τρόπον τινά εν οργανικόν όλον, δέον να συνταγή και συμβάλει εις τον όλον σκοπόν του πολιτικού αγώνος της Κύπρου».

Η συστράτευση για τον ενωτικό αγώνα τίθεται λοιπόν επί παγκυπριακής βάσεως. Στη δεύτερη Παγκύπρια Εθνοσυνέλευση του 1921 συμμετέχουν, πλην των μελών της «Κεντρικής επί του Πολιτικού αγώνος Επιτροπής», όλα τα μέλη των «Επαρχιακών Επιτροπών» και αντιπρόσωποι «απασών των κωμοπόλεων, κωμών και χωριών της Νήσου», των αστικών ενοριακών Επιτροπών, των Δημοαρχιακών αρχών, των Δημοσιογράφων, των Σωματείων και Συντεχνιών, και των «Διδασκαλικών Συνδέσμων». Με τις αποφάσεις της 10ης Οκτωβρίου 1921 η Εθνοσυνέλευσις εγκαθίδρυσε ως ανώτατη νομοθετική και εκτελεστική αρχή το Εθνικό Συμβούλιο, χαρακτηριζόμενο ως «το αληθές αντιπροσωπευτικόν Σώμα του τόπου». Πρόκειται περί νέας φάσεως του Κυπριακού αγώνος, κατά την οποία σύσσωμος ο Κυπριακός Ελληνισμός κατέρχεται σε άμεση πολιτική αντιπαράθεση με την αποικιοκρατική εξουσία της νήσου. Οι στόχοι της Κυπριακής Πολιτικής Οργανώσεως είναι αμετάθετοι. Το ψηφισθέν από την Εθνοσυνέλευση του 1921 καταστατικό ορίζει στο άρθρο 2 τον σκοπό της Οργανώσεως: «Σκοπός της Πολιτικής Οργανώσεως της Κύπρου είναι η επιδίωξις της απελευθερώσεως της Κύπρου διά της Ενώσεως αυτής μετά της μητρός Ελλάδος».

Ο σκοπός αυτός επαναφέρεται ταυτόσημος στο άρθρο 1 του ψηφίσματος της Γ' Εθνοσυνελεύσεως της 3ης Ιουνίου 1923: «Ο Ελληνικός λαός της νήσου εμμένει ομόφωνος και ακλόνητος εις την δικαίαν αυτού αξίωσιν να ενωθή μετά της μητρός Ελλάδος».

Ταυτόσημος παραμένει ο στόχος της Εθνικής Οργανώσεως Κύπρου που συνεστήθη το 1930, όπως ορίζεται στο άρθρο 2 του καταστατικού της: «Η διά της ενώσεως των διαθεσίμων δυνάμεων και του συντονισμού των ελικτών προσπαθειών του Ελληνικού πληθυσμού της Κύπρου επίτευξις της εθνικής αυτής αποκαταστάσεως διά της Ενώσεως

της μετά της μητρός Ελλάδος, επιδιωκομένης διά παντός μέσου κρινομένου υπό της Οργανώσεως ως προσφόρου και συντελεστικού προς τούτο».

Η έκφρασις «διά παντός μέσου» εισάγει νέο στοιχείο στον χαρακτήρα του Κυπριακού απελευθερωτικού κινήματος. Υπονοεί ότι ο αγών μπορεί να υπερβεί τα όρια της πολιτικής αντιπαράθεσης και να προεκταθεί σε εξωσυμβατικά μέσα δράσεως. Στο σημείο αυτό οδήγησαν τα καταπιεστικά μέτρα του κυβερνήτου Stevenson, ο οποίος εμμένει στην πολιτική αγνόηση της εθνικής οντότητας του Κυπριακού Ελληνισμού, όπως, για παράδειγμα, στην υπό ημερομηνία 9 Νοεμβρίου 1921 προκήρυξή του για την πλήρωση χηρεουσών θέσεων του Νομοθετικού Συμβουλίου, όπου χαρακτηρίζει τους Έλληνες υποψηφίους ως «αιρετά μη Μωαμεθανικά μέλη του Νομοθετικού Συμβουλίου». Η προκλητική και προσβλητική μεταχείριση της εθνικής παραδόσεως από τον Κυβερνήτη αυτόν και τον διάδοχό του Ronald Storrs οδήγησε στην τρίτη φάση του Κυπριακού επαναστατικού κινήματος, την οποία μπορούμε να χαρακτηρίσουμε ως επαναστατική. Τον επαναστατικό χαρακτήρα της φάσεως αυτής επισφραγίζουν δύο ταυτόχρονα γεγονότα. Το αυθόρμητο ξέσπασμα του Κυπριακού λαού τον Οκτώβριο του 1931, και προ παντός η ίδρυση της μυστικής οργάνωσης Ε.Ρ.Ε.Κ. (Εθνική Ριζοσπαστική Ένωσις Κύπρου), της οποίας το καταστατικό, υπογραφέν τη 18η Οκτωβρίου 1931 από 21 πολίτες, αποτελεί το μέχρι τότε ριζοσπαστικότερο μέτρο του Κυπριακού απελευθερωτικού κινήματος. Η ανάλυση των δέκα άρθρων του καταστατικού αυτού προεικάζει καταπληκτικώς τις αρχές πάνω στις οποίες συνεστήθη μετά τον Β' Παγκόσμιο πόλεμο η ΕΟΚΑ.

Η σύντομη αυτή αναφορά στην προϊστορία του Κυπριακού απελευθερωτικού κινήματος επικεντρώνεται σ' ένα σημείο: να καταδείξει ότι το κίνημα της ΕΟΚΑ είναι η κατάληξη μιας ιστορικής διαδικασίας, της οποίας οι αρχές ανάγονται στα ιστορικά δεδομένα του Ελληνισμού και μπορούν να ανιχνευθούν, χρονικά, στους αγώνες του αρχαίου Κυπριακού Ελληνισμού για χειραφέτηση από τις ξένες κυριαρχίες. Σε πιο βραχυπρόθεσμη ιστορική διάσταση και σε αναφορά προς τις άμεσες ιστορικές διασυνδέσεις του, το Κυπριακό απελευθερωτικό κίνημα έχει τις ρίζες του στον Νεοελληνικό διαφωτισμό του ΙΗ' αιώνας, εκφράζεται θεωρητικά με το ιστοριογραφικό έργο του Αρχιμανδρίτου Κυπριανού, έμπρακτα δε με τη διασύνδεση του εθνομάρτυρος Κυπριανού με τη Φιλική Εταιρεία και την εκατόμβη της 9ης Ιουλίου του 1821. Η ανάπτυξη της ελληνικής παιδείας κατά τον ΙΘ' αιώνα, που καταλήγει στην ίδρυση του Παγκυπρίου Γυμνασίου το 1893, και η έντονη καλλιέργεια των ελληνικών γραμμάτων επί Βρετανικής κυριαρχίας, συνιστά μια πρώτη φάση του Κυπριακού απελευθερωτικού κινήματος, η οποία προπαρασκευάζει τη δεύτερη φάση, εκείνη του πολιτικού αγώνος, της οποίας ορόσημο αποτελεί η ίδρυση του συλλόγου **Ο Πατριωτισμός** το 1902. Η πολιτική φάση, της οποίας τους σκοπούς καταπνίγει η εσωτερική αποικιοκρατική πολιτική, οδηγεί στην τρίτη φάση, την επαναστατική, της οποίας ορόσημο αποτελεί η σύσταση της μυστικής οργάνωσης Ε.Ρ.Ε.Κ., κα η οποία κλιμακώνεται στο κίνημα της ΕΟΚΑ. Ιστορικά, η ΕΟΚΑ. επετέλεσε τον στόχο της, ο οποίος ήταν η αποτίναξη του

αποικιοκρατικού ζυγού, περαίνοντας έτσι την τρίτη ιστορική φάση του Κυπριακού απελευθερωτικού κινήματος.

Με βάση τη διαχρονική αυτή τυπολόγηση των φάσεων του Κυπριακού απελευθερωτικού κινήματος μπορούμε να οδηγηθούμε σε μια συγχρονική τυπολόγηση διά μέσου της συγκριτικής αναφοράς στα μεταπολεμικά απελευθερωτικά κινήματα. Το γεγονός ότι το Κυπριακό απελευθερωτικό κίνημα συμπίπτει χρονικά με τα κινήματα που οδήγησαν στην πολιτική χειραφέτηση των αποικιοκρατούμενων λαών, δίνει λαβή στην εξομοίωσή του προς τα κινήματα αυτά. Η εξομοίωση αυτή ισχύει μόνο ως προς τον τύπο του πολιτεύματος, την αποτίναξη του οποίου επεδίωξαν οι αποικιοκρατούμενοι λαοί. Το κριτήριο όμως αυτό είναι εξωτερικό, διαφοροποιείται δε απ' ής στιγμής αναφερθούμε στο ουσιαστικό περιεχόμενο και στους ιστορικούς όρους των διαφόρων απελευθερωτικών κινήματων της μεταπολεμικής εποχής. Θα παραδειγματοποιήσω την άποψη αυτή με συγκριτική αναφορά του Κυπριακού απελευθερωτικού κινήματος προς τα αφρικανικά κινήματα. Τα τελευταία αυτά συνιστούν φαινόμενο της μεταπολεμικής εποχής, στερούμενα προϋστορίας μέσα στην προπολεμική εποχή, με την εξαίρεση τοπικών επί φυλετικής βάσεως εξεγέρσεων. Η αφύπνιση και διαμόρφωση μιας εθνικής συνειδήσεως στους αφρικανικούς λαούς, σαν μετάβαση από την προϋπάρχουσα φυλετική συνείδηση, είναι ιστορικά πρόσφατο φαινόμενο, οφειλόμενο κατά μέγα μέρος στην επίδραση του ευρωπαϊκού πολιτισμού, στις αξίες του οποίου οι λαοί της Μαύρης ηπείρου εμυήθησαν κατά την αποικιοκρατική περίοδο. Αυτή δεν είναι η περίπτωση του Κυπριακού απελευθερωτικού κινήματος. Εδώ δεν υπήρξε αφύπνιση και διαμόρφωση μιας εθνικής συνειδήσεως, η εθνική συνείδηση του Κυπριακού Ελληνισμού υφίστατο από αιώνων, είχε τις ρίζες της στον αρχαίο ελληνικό πολιτισμό και στο Βυζάντιο, και, όσον αφορά το πρόσφατο ιστορικό παρελθόν, η εθνική συνείδηση ήταν αποκρυσταλλωμένο φαινόμενο υπό την κάλυψη της εθναρχούσης Ορθοδόξου Εκκλησίας από την πρώτη στιγμή της Οθωμανικής κατάκτησης. Είχε συμβαδίσει με τον Ευρωπαϊκό Διαφωτισμό του ΙΗ' αιώνα και είχε αποκτήσει γερά θεωρητικά θεμέλια με το ιστορικό έργο του Αρχιμανδρίτου Κυπριανού και την έκδοση από τον ίδιο των κλασικών υπομνημάτων του Θεοφίλου Κορυδαλλέως, εξεδηλώνετο δε εμπράκτως σε επί μέρους κινήματα ενάντια στο οθωμανικό καθεστώς και στη συνέχεια ενάντια στο βρετανικό αποικιοκρατικό καθεστώς. Το κίνημα, του οποίου φορέας ήταν η ΕΟΚΑ, ήταν η κατάληξη μιας μακρόχρονης ιστορικής διαδικασίας και προϊόν ιστορικής αναγκαιότητας, εντασσόμενο, θα μπορούσε να λεχθεί, σε μια ιστορική νομοτέλεια. Υπό το φως των δεδομένων αυτών η ιστορική τυπολογία του Κυπριακού απελευθερωτικού κινήματος διαφοροποιείται ουσιαστικά από πλείστα απελευθερωτικά κινήματα της ίδιας εποχής και εντάσσεται σε μια άλλη ιστορική παράδοση: την παράδοση της αφυπνίσεως και πολιτικής χειραφετήσεως των ευρωπαϊκών εθνότητων κατά τον ΙΘ' αιώνα, της οποίας το κλασικότερο παράδειγμα υπήρξε η Ελληνική εθνική επανάσταση του 1821, της οποίας, εξ άλλου, το Κυπριακό απελευθερωτικό κίνημα αποτελεί οργανική συνέχεια και χρονική προέκταση. Αν η Κύπρος δεν περιελήφθη στις

απελευθερωθείσες ελληνικές χώρες μετά το 1821 και μεταγενέστερα, τούτο οφείλεται στην απομακρυσμένη γεωγραφική της θέση και στην κατάληψή της από την Βρετανική αυτοκρατορία, γεγονός στο οποίο δεν ήταν σε θέση να αντεπεξέλθει το Ελληνικό κράτος. Κατά συνέπεια ένα Κυπριακό απελευθερωτικό κίνημα έπρεπε να αντεπεξέλθει με τα δικά του μέσα, στο σημείο δε αυτό αναδεικνύεται ο ιστορικός ρόλος της ΕΟΚΑ, οι φορείς της οποίας επωμίσθησαν το γιγάντιο έργο αντιμετώπισης της ισχυρότερης Δυνάμεως του Κ' αιώνα και επραγματοποίησαν το ιδανικό της απελευθέρωσης της Κύπρου.

Αν υπήρξε παλινδρόμηση στην πορεία των εξελίξεων, τούτο δεν επηρεάζει την επιτυχία του επιτελεσθέντος έργου. Η παλινδρόμηση στο εθνικό ζήτημα είναι σαφώς πολιτική, οφείλεται σε πολιτικές ενέργειες της Δυνάμεως που εκληροδότησε το σπέρμα της διχοτομήσεως στη νήσο. Ουσιαστικά, η Τουρκική κατοχή σημαντικού τμήματος της νήσου αποτελεί προέκταση του αποικιοκρατικού καθεστώτος. Το γεγονός αυτό σημαίνει ότι το Κυπριακό απελευθερωτικό κίνημα εισήλθε σε μια **τέταρτη** ιστορική φάση, της οποίας η υπέρβαση εμπίπτει στους ώμους της νεότερης γενεάς.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΚΛΕΙΣΙΜΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ

Μετά τις εισηγήσεις των ομιλητών έγινε συζήτηση σε ερωτήματα, που υποβλήθηκαν από τους συνέδρους.

Οι εργασίες έκλεισαν με λίγα λόγια, που απηύθυνε ο Πρόεδρος του Συμποσίου κ. Ανδρέας Βαρνάβας. Αφού ευχαρίστησε τους επισήμους που χαιρέτισαν το Συμπόσιο και τους εκλεκτούς εισηγητές για την εις βάθος κάλυψη των θεμάτων τους, που συνέβαλαν πολύ στην επιτυχία του Συμποσίου, τόνισε τα εξής:

Με τις εισηγήσεις που ακούσαμε φανερώθηκε ολοκάθαρα ότι η Κύπρος αντιμετώπισε με υπομονή και καρτερία την Αγγλική κατοχή και περίμενε μια καλή χειρονομία από τη Βρετανική Κυβέρνηση για την απελευθέρωσή της.

Όταν οι Κύπριοι αντιλήφθηκαν ότι εξαντλήθηκαν τα περιθώρια για απελευθέρωση της πατρίδας τους με ειρηνικό τρόπο, πήραν τα όπλα, για να εξασφαλίσουν αυτό που τους ανήκε. Ο λαός αγάλιασε πρόθυμα το κίνημα της ΕΟΚΑ και συμμετέσχε στον αγώνα της με πολλούς τρόπους. Αυτό επέβαλλε η ιστορική του παράδοση χιλιετηρίδων. Ο Απελευθερωτικός μας Αγώνας του 1955, αποτέλεσμα της συνείδησης του χρέους προς την πατρίδα, παρουσίασε μοναδικές ηρωικές πράξεις αγωνιστών. Οι αγωνιστές της ΕΟΚΑ πίστευαν στις ηθικές αξίες. Κινούμενοι από το πνεύμα της αυταπάρνησης και της αυτοθυσίας έφταναν σε ολοκαυτώματα και πλησίαζαν θαρραλέα την αγχόνη ψάλλοντας τον Εθνικό μας Ύμνο. Ο Αγώνας της ΕΟΚΑ θα δίνει μηνύματα φιλοπατρίας σ' όλες τις εποχές.

Εμείς σήμερα, που βρισκόμαστε σε ημικατοχή της πατρίδας μας, ενισχύομαστε στην απόφασή μας για συνέχιση του αγώνα μας για την απελευθέρωση του βορείου τμήματος της Κύπρου, που στενάζει κάτω από το στρατό κατοχής του βάρβαρου Αττίλα. Ο Αγώνας μας αυτός είναι δίκαιος και βασίζεται στις διακηρύξεις και τα ψηφίσματα του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών. Με την ενότητα και τη βοήθεια όλου του λαού πιστεύουμε ότι ο αγώνας μας θα ευοδωθεί και η Κύπρος Ενωμένη και ελεύθερη θα ζήσει ευτυχισμένη.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος Σ.Ι.Μ.Α.Ε.	9
Πρόγραμμα	10
<i>ΕΝΑΡΚΤΗΡΙΑ ΤΕΛΕΤΗ</i>	11
— Προσφώνηση από τον Πρόεδρο του Συμποσίου κ. Ανδρέα Βαρνάβα.....	13-14
— Χαιρετισμός από τον Πρόεδρο του Συμβουλίου Ιστορικής Μνήμης Αγώνα ΕΟΚΑ 1955-1959 κ. Ανδρέα Αγγελόπουλο	15-16
— Χαιρετισμός του Προέδρου της Δημοκρατίας κ. Γλαύκου Κληρίδη.....	17-18
— Χαιρετισμός και κήρυξη των εργασιών του Συμποσίου από τον Πανιερώτατο Μητροπολίτη Λεμεσού κ.κ. Χρυσάνθο εκ μέρους του Αρχιεπισκόπου Κύπρου κ.κ. Χρυσοστόμου.....	19-20
<i>ΕΙΣΗΓΗΣΕΙΣ</i>	21
— Η Αγγλική Πολιτική και ο Αγώνας της ΕΟΚΑ, του Πρέσβη Κώστα Παπαδήμα.....	23-30
— Ο Λαός στον Αγώνα της ΕΟΚΑ, του Μιχαλάκη Γ. Μαραθεύτη	31-44
— Η Μορφωτική Ακτινοβολία του Αγώνα της ΕΟΚΑ, του Ευστάθιου Χριστοδουλίδη.....	45-50
— Ιστορική Τυπολογία του Κυπριακού Απελευθερωτικού Κινήματος, του Θεόδωρου Παπαδόπουλλου.....	51-59
<i>ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΚΑΙ ΚΛΕΙΣΙΜΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟΥ</i>	61

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ «Ο ΑΓΩΝΑΣ ΤΗΣ ΕΟΚΑ
ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ» ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ
ΚΑΙ ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΗ ΔΩΡΟ-
ΓΡΑΦΙΚΣ ΛΤΔ, ΤΗΛ. 445516 ΚΑΙ ΕΚ-
ΤΥΠΩΘΗΚΕ ΣΤΟ ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΟ ΤΥ-
ΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΤΗΛ. 482361, ΛΕΥΚΩΣΙΑ

Τρόπος λειτουργίας του Συμβουλίου

Με την ίδια απόφαση του Υπουργικού Συμβουλίου καθορίζονται οι πρόνοιες ίδρυσης και λειτουργίας του Συμβουλίου ως ακολούθως:

1. Καθιερύεται Συμβούλιο Μνήμης του Αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959.
2. Το Συμβούλιο είναι επταμελές, αποτελούμενο από Πρόεδρο και έξι Μέλη, που διορίζονται από το Υπουργικό Συμβούλιο για τετραετή θητεία.
3. Όλα τα Μέλη του Συμβουλίου θα είναι άτομα τα οποία έχουν σχέση άμεση ή έμμεση με τον Αγώνα της ΕΟΚΑ 1955-1959 ή έχουν εκδηλώσει έμπρακτα ενδιαφέρον γι' αυτόν.
4. Στις συνεδρίες του Συμβουλίου θα παρακάθηνται, χωρίς δικαίωμα ψήφου, εκπρόσωποι Υπουργείων ή Τμημάτων που θα το βοηθούν στο έργο του.
5. Ο Υπουργός Παιδείας, κατόπιν συμφωνίας με το Συμβούλιο, θα θέτει στη διάθεση του Συμβουλίου στο Υπουργείο Παιδείας γραφεία και εξοπλισμό και το αναγκαίο διοικητικό και γραμματειακό προσωπικό για εκπλήρωση της αποστολής του.
6. Θα συμφωνείται μεταξύ του Υπουργού Παιδείας και του Συμβουλίου το ύψος της Κυβερνητικής χορηγίας προς το Συμβούλιο και το ποσό αυτό θα περιλαμβάνεται στον Προϋπολογισμό του Υπουργείου Παιδείας.
7. Εκτός από την Κρατική χορηγία οι πόροι του Συμβουλίου θα περιλαμβάνουν δωρεές και εισπράξεις από εκδηλώσεις τις οποίες θα οργανώνει για ενίσχυση του έργου του.
8. Το Συμβούλιο θα έχει το δικαίωμα να δημιουργεί Υπεπιτροπές, είτε από τα Μέλη του είτε από άλλα άτομα για προώθηση των σκοπών του.
9. Σε περίπτωση διαφωνίας του Υπουργού Παιδείας με το Συμβούλιο για οποιοδήποτε θέμα τη διαφορά θα επιλύει ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

